

UNIVERSITY OF
MICHIGAN

University
of Michigan

T
3

Biblioteca dell'Istituto Botanico
dell'Università - Bari

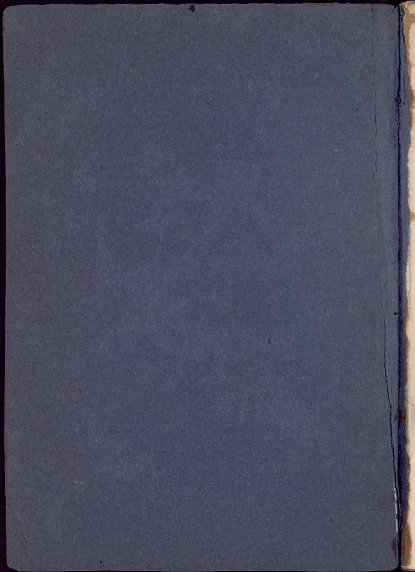
Serie I N. 3

Scoffale 1

Piano A

N. 3

Università di Bari
di Biologia

Champ.
Ms. VI 269355

N. d'inv. 2237

4888

Collegij. Item. de. Gallia. etc. etc.

HORTVS

GALLICVS, PRO GALLIS IN GALLIA

scriptus, ueruntamen non minus
Italīs, Germanis, & Hispa
nis, quā Gallis ne-
cessarius.

SYMPHORIANO Cāpegio Equite atrato ac Lotha-
ringorum Archiatrò Authore, in quo Gallos in Gallia
omnium ægritudinū remedia reperire docet, nec medica-
minibus egere peregrinis, quum deus & natura de ne-
cessarijs unicuique regioni provideat.

L V G D V N I
IN ÆDIBVS MELCHIORIS ET GA-
SPARIS TRECHSEL FRATRVM.

M. D. XXXIII.

Philob. tatz.
B S

32 HORTVS

GALLICVS, PRO GALLIS IN GALLIA

SCRIPTVS, LUTETIAE NON MUNE

Johes Germanicus & filius

inquit Gallus nec

colonus.

SYNOPSIS: Cetero Eodem modo a Ludo

synopsis subiecto Antiquo, in quo Gallus in

omnibus regionibus nonnullis partibus hinc inde

minime regit pergitur, cum hinc et inde de

est et hinc inde regit pergitur.

L. V. O. D. V. N. I.
IN ADIVS MELCHIORE ET GA.
STARS TEGRENTI TRATAM.

M. D. XXXIII.

Handwritten signature or text, possibly "D. P. M. M. M."

ORDO LIBRO

RVM IN HOC VOLUMINE
CONTENTORVM.

Hortus Gallicus Frācisco Galliarum Imperatori dicatus.

Campus Elysius Galliaē Francisco a Turnone dicatus.

Apologetica disceptatio de sanguinis missione ac pharmacia exhibēda in Causone & sub Cane ad Hieronymū Mōtuū amicū suū.

Panegyricus Ioānis Cāpegij Symphoriano auunculo dictus.

Speculū medici Christiani de ueris & salutaribus animi & corporis remedijs Antonio filio dicatus.

Theriaca Gallica una cum Mystridatico Gallico.

Item Periarchon utriusq; philosophiæ in artem medicam.

HORTVS GALLICVS SEPTEM
CONTINET LIBROS.

Primus est de Galliaē laudibus ac

moribus & Gallorum complex-
tionibus.

Secundus de medicinis benedictis
Galliae.

Tertius de pharmacijs uenenosis.

Quartus de aromatibus.

Quintus de arboribus cordi amicis.

Sextus de odoratissimis fructibus.

Septimus de condimentis & olea-
ginosis.

CAMPVS ELYSIVS QVINQVE
CONTINET LIBROS.

Primus est de medicinis digerentis
bus & euacuantibus.

Secundus de alterantibus membra.

Tertius de syrups laxatiuis.

Quartus de pulueribus cordiali-
bus.

Quintus de lapidibus & metallis
& gemmis.

AVGVVS

A V G V S T I S

SIMO ILLVSTRISSIMO AC CHRI-

stianissimo Principi Francisco Valesio Frācorum Regi,
Celtarum Belgarū, ac utriusq; Gallie Impera-
tori Symphorianus Campegius Lugdu-
nensis, Lotharingorum
Archiatros.

S. P. D.

V M DE HORTIS GALLIE, ubi herbe, olera, arbores,
et plantæ nascuntur, opus his
diebus proximè elapsis absolu-
tum, Christianissime Rex, dili-
genter inquirere, cuinam esset
dono tradendum, nemo mihi
laboribus nostris dignior visus est, quàm tu Franciscè
Francorum, Gallorumq; Rex. Quis enim huius horti
Gallici, qui duobus voluminibus concluditur, magis ido-
neus possessor habebitur: cum de campis, uiridarijs et
hortis, quos Græci Paradisos, Latini etiam Pomaria et
Viridaria uocant, inscribatur: quàm is, qui est omnium
clarissimus, adeò ut iure ac merito Microcosmus per
excellentiā nominandus sit: quod uni duntaxat tibi
etate nostra cōuenit? Nam cū totū serè orbē animo per-
lustrarim, nemo profectò est, quem tecū conferre possi-
mus. In te enim tot tantaq; uirtutis ornamenta conspi-

4 3 cinus,

cimus, ut non modo uirum unum, sed totum fere genus
humanum simul congesta decorarent, nec impræsentia-
rum de dignitate corporis, quæ cæteros mortales uel
æquas, uel antecellis, sed de animo, hoc est ipso homine
loquor, qui Microcosmus est. Tu enim rei militaris con-
fultissimus, historie Christianæ ac Romanæ peritus, elo-
quentiæ Gallicæ princeps, totiusq; Matheseos pater, fa-
cundiæ Romanæ ac Cæsareæ alumnus, ea documēta do-
ctrinæ & ingenij tui iandudum dedisti, ut plures, (ita
nunc loquar) in te animas, hoc est ueros homines (ut alter
Microcosmus) esse cernamus. Non enim tam propen-
sa beneuolentia in uiros peritos esses, nisi iudicio animi
tui, honore dignos esse cognosceres. Vnde fit ut doctissi-
mis uiris recte consultum iudicemus, ipsi enim iudicium
tuum, quod acutissimum esse intelligunt, reformidantes
nihil ad te adferunt, nisi summa industria excultum, &
acri diligentia elimatum. Nam ineptiarum, quibus no-
stra tempora redundarunt, causam in imperitos princi-
pes reijciunt: qui cum doctos pariter & indoctos uno
ordine habuerint, effecerunt ut pauci ueræ doctrinæ
essent amatores. Ex qua quidem re factum est, ut homi-
nes non tam uirtutis quam munerum fuerint sectatores.
Sed tibi Christianissime Rex studiosi ob munificentiam
debēt multū. Cum uero iudicij tui stimulo Parisienses ad
studium literarum ueramq; doctrinam, maioremq; industriam
impellatur, ut sese tibi perquam maxime obnoxios fateantur,
necessarium est. Maiora enim iudicij tui acumen, quam munifi-
centiæ uis ipsa contribuit: illud enim doctos accuratosq;
reddit, hæc non æquæ preciosa esse ma-
nifestat

nifestat Horatius, Vilius argentum est auro, virtutibus
aurum. Sed cum tibi Christianissime Rex diuitiarum co-
piam Deus Opt. Max. tribuerit, & literarum principa-
tum parauerit industria, Rei Christiane administratio-
nem optima de te opinio, plurimarum rerum usus, &
temporum conditio attulerint: ita uixisti, ut diuitias ad
liberalitatē, doctrinam ad exemplū, Rei Christiane gu-
bernacula ad communem usum, emolumentumq; direxe-
ris: adeo ut pauperes ditaueris, imperitos erudiueris,
Remq; publicam fluctuantem ita firmaueris, ut mole sua
iam stare, nec inimicorum iniuriam, nec hostium minus
curare uideatur. His igitur moti Hortum Gallicum
mittimus expectantes iudicium tuum. Quod si
in rem nostram candidum fuerit, subli-
mi feriam Sydera uertice, red-
darq; ad alia quoq; scriben-
da alacrior.

INDEX

INDEX EORVM QVAE
 præcipua in Horto Gallico continentur.

A

A ër temperatus in Gallia.	lib.1. cap.1.
Anglia multa mutuatur à Gallis.	eodem.
Aurum & argentum in Gallia.	eodem.
Amnium cursus Gallie.	eodem.
Agri Albigenſium ſecundi.	eodem.
Arabes & Pœni Barbari.	lib.1. cap.3.
Aromata Indorum.	eodem.
Arabes Arabibus ſcripſerunt.	eodem.
Aromata Aegyptiorum.	eodem.
Angelorum panis.	lib.2. cap.5.
Atriplex quid ſit.	lib.2. cap.14.
Animalia uenenoſa.	lib.3. cap.1.
Abditæ proprietates.	lib.3. cap.eodem.
Auenzoar de medicinis uenenoſis.	eodem.
Agarici proprietas.	lib.3. cap.3.
Amaracus.	lib.4. cap.3.
Arborum natura.	lib.5. cap.1.
Axungia & Adeps.	lib.7. cap.5.

B

Barbari ineptè ſcripſerunt.	lib.1. cap.3.
Barbari Barbaris ſcripſere.	eodem.
Bræſicæ natura.	lib.2. cap.13.
Buchormariem.	lib.3. cap.7.
Bugloſſa.	lib.4. cap.12.
Borrago.	eodem.
Butyrum quid ſit.	lib.7. cap.4.
	Copia

INDEX.

C

Copia rerum humanarum in Gallia.	lib.1. cap.1.
Calidi fontes in Gallia.	lib.eod. & cap.
Complexio Gallorum.	lib.eodem. cap.2.
Colores hominum secundum loca.	eodem.
Celtica Gallia.	lib.eodem. cap.3.
Cartami uirtus.	lib.2. cap.4.
Cœlestis manna.	lib.eodem. cap.5.
Cataputiae natura.	lib.3. cap.5.
Cherua.	eodem.
Cucumeris asinini natura.	lib.eodē. cap.6.
Cyclaminis proprietas.	lib.eodem. cap.7.
Croci uirtus.	lib.4. cap.5.
Cupressi natura.	lib.5. cap.4.
Cydoniorum uirtus.	lib.6. cap.4.
Citrus.	lib.6. cap.2.
Caules.	lib.2. cap.13.

D

Descriptio Gallie.	lib.1. cap.1.
Differentia inter mannā Iudeorū & nostrā.	lib.2. ca.5.
Daphnoidos.	lib.3. cap.3.

E

Europæ uera aromata.	lib.1. cap.3.
Ebuli natura.	lib.2. cap.2.
Ellebori natura.	lib.3. cap.2.
Esule uires.	lib.3. cap.4.

F

Francorum, id est Gallorū Cōplexio.	lib.1. cap.2.
Filicula, id est polypodium.	lib.2. cap.3.

INDEX.

Fumaria herba. lib.2. cap.2.

G

Gallie descriptio. lib.1. cap.1.
 Gallie comparatio ad alias prouincias. eodem.
 Gallia auro et argento abundat. eodem.
 Gallia Narbonensis. eodem.
 Gallorum complexio. lib.1. cap.2.
 Galli minus cæteris phlebotomandi. eodem.
 Granata mala. lib.6. cap.3.

H

Hortus Gallicus, siue uiridarium. lib.1. cap.1.
 Hominum dotes. lib.1. cap.2.
 Hermodactylorum uenenositas. lib.3. cap.9.

I

Iuniperus. lib.4. cap.5.
 Iulius Celsus de Gallis. lib.1. cap.2.
 Ius Gallorum. lib.2. cap.10.
 Ireos quid sit. lib.3. cap.10.

L

Laureola. lib.3. cap.3.
 Loca temperata. lib.1. cap.1.
 Loca naturas definiunt. lib.1. cap.2.
 Loci mutatio complexionem uariat. eodem.
 Lupuli uirtus. lib.2. cap.11.
 Libanotis. lib.4. cap.1.
 Limonum uirtus. lib.6. ca.1.

M

Montis fessulani usus. lib.1. cap.2.
 Mutatio loci complexionem uariat. eodem.
 Medicine

INDEX.

Medicine benedictæ quæ sunt.	lib.2.
Mercurialis herba.	lib.2. cap.1.
Manna Brianſonis.	lib.2. cap.5.
Man quid ſit.	eodem.
Manna filiorum Iſrael.	eodem.
Malua.	lib.2. cap.12.
Menta.	lib.4. cap.9.
Maiorana.	eodem. cap.10.
Myrtus.	lib.5. cap.6.
Mala Cydonia.	lib.6. cap.4.
Mala Perſica.	eodem. cap.5.
Mellis natura.	lib.7. cap.1.

N

Narbonenſis prouinciæ dotes.	lib.1. cap.1.
Natura medicinarum fortium.	lib.3. cap.2.
Nulla medicina ſine ueneno.	eodem.
Narantia quid ſint.	lib.6. cap.2.

O

Ocymum quid ſit.	lib.4. cap.2.
Olea quid ſit.	lib.5. cap.3.
Olei natura.	lib.7. cap.2.
Oleum nucum Raphani & Rape.	eodem. cap.3.

P

Pompeij Trogi de moribus Gallorum.	lib.1. cap.1.
Polypodij uires.	lib.2. cap.3.
Pharmacie uenenofæ.	lib.3. cap.1.
Pharmacum forte uenenofum.	eodem. cap.2.
Perſicum malum.	lib.6. cap.5.
Pix liquida.	lib.7. cap.7.

Prunorum

I N D E X.

Prunorum natura. lib.2. cap.11.

Q

Quæstio curiosa de natura locorum. lib.1. cap.3.

Quæstio de manna. lib.2. cap.5.

R

Regionum Epitheta. lib.1. cap.2.

Regio Gallica unde dicta. lib.1. cap.1. & 2.

Rosa & eius succus. lib.2. cap.7.

Rosmarinum. lib.4. cap.1.

Rutæ proprietates. lib.4. cap.11.

Rapæ Raphanum. lib.7. cap.3.

Resine omnes. lib.7. cap.6.

S

Sambuci uirtus. lib.2. cap.2.

Siluestris Cucurbita. lib.3. cap.6.

Salviæ uirtus. lib.4. cap.4.

Serpillum. lib.4. cap.6.

Satureia. lib.4. cap.7.

T

Tullius de Græcis. lib.1. cap.2.

Thymbra siue Satureia. lib.4. cap.7.

Thimi natura. lib.4. cap.3.

Tedarésina. lib.7. cap.6.

V

Violarum proprietates. lib.2. cap.6.

Venenum quid sit. lib.3. cap.1.

Veneri species. eodem capite.

Veratrum. lib.3. cap.2.

HORTVS

HORTVS GAL

LICVS, SYMPHORIANO

Campegio Equite Aurato, ac Lotharini-
gorum Archiatro Autore.

ALIA Europæ prouincia est.

Hæc inter Hispaniam & Ger- Descriptio
Galliæ.

maniam posita & alpibus &

pireneis montibus clauditur,

sicut minor utraq; terra, ita

utraq; fertilior. Nam neq; ut

Hispania uiolento sole torre-

Galliæ cõpara-
tio ad Germa-
niã & Hispan-
iam.

tur, neq; ut Germania assiduis frigoribus fatigatur. Sed

media inter utraq; hinc temperato calore, inde felici-

bis & tempestiuus imbribus, in omnia frugum gene-

ra sæcunda est. Cœli eius ea est clementia, ea felici-

tas, ut nec immodicis aestuet caloribus, nec rursus ar-

elicis frigoribus torpeat. Tam moderata loci natura,

tam blanda amœnitas, ut innocentissimus ubiq; ac salu-

berrimus aër, diutius nescias an mollius trahatur. Hinc

temperato calore in omnia frugum genera sæcunda est,

adeo ut nō ipsis tantum incolis uerum etiam Hispaniæ,

Britanniæ, Germaniæq; cunctarum rerum abundantiã

sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum copia magna

est. Verum etiam uini, mellis, oleiq; nec ferri solum ma-

teria præcipua est, & argenti. Iam lini spartiq; uis in-

gens. Hic mille paludes latifundia occupant, nec tenuissi-

mo cessitum corio statim arena subest. Peculiare Germa-

Aër tempera-
tus in Galliã.

Copia rerum
humanarum
in Galliã.

niæ

nie, & Septentrionis malum. Dixeris hic Palladem cū
 Baccho certasse, maior ne uini copia an olei exundaret:
 quibus Anglia quum non tam careat quàm indigeat.
 Fateantur Britanni oportet se duos preciosissimos na-
 tura liquores Francis debere. In Gallia cursus annuum
 non torrentes rapidiq; ut noceant: sed plerunq; leues
 & uineis, campisq; irrigui, estuarijsq; Oceani affatim
 piscosi, pleriq; etiā diuites auro, quod in paludibus ue-
 hunt. Salubritas cœli per omnem Galliam, equalisq;
 aëris spiritus, nulla paludum graui nebula inficitur.
 Huc accedunt & marine aure undiq; aduersus asidui
 flatus, quibus omnem Galliam penetrantibus euentilato
 terrestri spiritu præcipua omnibus sanitas redditur.
 Narbonensis Narbonensis prouinciæ dotes, quis pro merito attigerit?
 tam suaueis florum odores? tam numerosos succorum
 saporos? tam uarios infectricum herbarum colores, tot
 suauis rubentia cocci grana? Flagrantes Thymo, Salu-
 ca, Libanotide campos? Emicantes benignè calidorū son-
 tū scaturigines? Fertilissimos croci Albigeſiorū agros:
 tot munifica opacorum nemorum genera, tam teneras
 luxuriantis soli glebas? tot leta apricorum collium ui-
 neta, tam superba frugiferarum arborum poma? tam
 multiplices pecorū greges? sed quæ alia pars terrarum
 urbibus frequentior? quæ sacratissimis ædibus sanctior?
 quæ uiroꝝ forma liberalior? quæ morum dignatione
 acceptior? quæ Christianæ fidei cultu unquā habita est
 religiosior? Et ut Pompeij Trogi abrenuiator Iustinus
 scribit, Gens Gallica aspera, audax & bellicosa, quæ pri-
 ma post Herculem, cui ea res uirtutis admirationem &
 immor

Anglia multis
indiget.

Cursus am-
niū in Gallia.

Auro & ar-
gēto abundat
Gallia.

Narbonensis
Galliz dotes.

Albigientium
agri fecundi.

Pompeij Tro-
gi de Gallorū
moribus opi-
nio.

immortalitatis fidem dedit, Alpium inuicta iuga & frigore intrastabilia transcendit, sibi domitis Pannonijs uaria bella gesserunt. Tantus autem terror Gallici nominis & armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neq; maiestatem suam tutam, neq; amissam recuperare posse sine Gallica uirtute arbitrarentur.

DE COMPLEXIONE GAL- LORVM ET MORIBVS.

CAPVT II.

GALLIA Regio lactea & candida dicitur, nam Vnde dicatur Gallia.
 præter ceteros albi sunt Galli. Quapropter à
 Græcis propter huiusmodi colorem Galatæ dicuntur γᾱλᾱ.
 ab eo, quod est Gala, id est lac. Quare in libro de Sanguinis
 missione Galenus Phlebotomiam minus quàm ceteris Galenus Galliam meminit.
 nationibus conuenire consulit, cum inquit, Quod ad
 ætates quidem attinet in pueris minus detrahimus
 quàm plenitudo commouet, quod ad corporis habitus
 in cãdidis, & quibus mollis teneraq; est caro, quales Gal-
 li sunt. Hæc Galenus. Sunt enim Galli natura albi, san- Gallorum complexio.
 guine subtili cum pituita abundantes. Est uerò san-
 guis calidus & humidus, pituita uero frigida & hu-
 mida. Ratione sanguinis ridibundi ferè sunt uisu, cor-
 poreq; floridi: & quandoq; coloris uenusti. Sed ex
 pituitæ dulcis affluentia somni copiam profluere
 coniectant medicorum scholæ, uelut ex acetosis famem,
 ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Gal-
 li igitur natura molles, teneraq; carnes habentes.
 Quapropter minus ceteris nationibus ueniunt phlebo- Galli min⁹ ceteris nationib⁹
 tomandi

phlebotomandi - tomandi, atq; pharmacijs fortibus purgandi. Neq; te mo-
 di. ueat rudis usus Gallorum, & maxime Parisiensem in
 Error Parisi-
 sum. sanguinis missione à ratione alienus, & communi erro-
 re introductus, ne dum multitudini placere studes, mul-
 torum uitam perdas: neq; enim satis iusta est occasio ad
 delinquendum, cum multis errare. Neq; etiam te moueat
 Montispestula Montispedentium rudis usus Scamoneæ, Colochintidis,
 ni error in me-
 dicinis perniciofus. ac aliarum medicinarum uenenosarū à ratione alienus,
 ac etiam communi errore Arabum & Pœnorum intro-
 ductus. Hic enim error ex Arabia originem habuit. Sunt
 enim Arabes Mahometicæ sectæ fautores, qui donis dei
 gratuitis abutūtur. Mahometiste qui Aphricam, Aegy-
 ptum, Arabiam & Syriam inhabitāt, & olim maiorem
 partem Hispaniæ occupabant, stultitiā eorum indicante
 Vnde Mauri
 dicantur. uocabulo Mori nominantur. Qui enim et Moros à Græ-
 cis, dicitur Nabal ab Hebræis, Fatuus à nobis. Non enim
 omnium æque nationum corpora sunt ad sapientiæ ac
 intelligentiæ perceptionem idonea. Seres enim & qui
 extrema mundi climata inhabitant, tantum ab eorum
 Gentium com-
 plexiones di-
 uersæ. complexione qui clima quintum incolunt, elongantur,
 ut complexio quæ uni genti salubris est, plerunq; alteri
 Perficum. mortem cōsciscat, ut Perficum in Persia uenenum erat,
 Scamonium. & in Aegypto factū est cordis amicum. Et Scamonium in
 Mutatio lo-
 ci complexio-
 nem variat. Colophone mediocre pharmacum, & in Antiochia &
 Carrafceni uenenosum. Item Scamonium Persis & Pœ-
 nis mediocre solutiuum, Gallis uero ac Germanis per-
 niciosum ac uenenosum. Sic de Colochintide ac Tur-
 bit dicendum uenit. Et ut corporum dispositionibus,
 sic moribus, legibus, sententijs differunt & ingenijs.

Vnde

Vnde & Latini superciliosi ac elati dicuntur. Vani Ligures, Galli feroces, iacobundi Hispani, Pœni sœditi, Britones inurbani, Germani fortes, Itali graues, & inter se seditiosi. Loca plerunq; hominum naturas definiunt. nam ad Septentrionem habitantes ferè sunt uastii corpore, simplices, animosi, exigui consilij. Ideo præcipites, non tam dociles: medicinas solutiuas, ac, ut uulguis medicorum nominat, eradicatiuas non ferentes. Qui ad meridiem capillis sunt nigris, delitijs soluti, gra ciles, dociles, acerrimi ingenij, leues, mendaces, proditores, occultas habentes rerū intelligentias, medicinas fortes ac uenenosas ferentes. Ideo Hieronymus inquit, unaqueq; provincia suas habet proprietates, unde uanos Mauros, & feroces Dalmatas Latinius pulsat historicus. Timidos Phrygis omnes poëta lacerant. Athenis expeditiora nasci ingenia Philosophi gloriātur. ipsum Israël graui corde, & dura cervice omnes scriptura arguūt. Græcos leues, & apud Cæsarem sugillat Tullius, dicēs: aut leuiam Græcorum, aut immanium Barbarorum. & pro Flacco ingenua inquit leuitas, & erudita uanitas. Et de Gallis Iulius Celsus libro quinto inquit. Galli homines sunt aperti, minimeq; insidiosi, qui per uirtutem magis quàm per insidias dimicare consueuerunt. Et Bernardus de Romanis ad Eugenium Papam ita scribit. Quid tam notum seculis quàm proteruia Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assuetæ, gens immitis & intractabilis, subdi nescia, nisi cum non ualet resistere. Hæc igitur quæ ad bene beateq; uiuendam tanti momenti sunt, non nostræ sunt facultatis, sed aliunde suppeditantur.

Regionū Epithera.
Latini.
Galli.
Hispani.
Pœni.
Germani.
Itali.
Loca naturas definiunt.

Mores hominum secundum loca & climata.

Hieronymi pulchra autoritas.

Tullius de Græcis.

Iulius Celsus de Gallorū moribus.
Diuus Bernardus de proteruia Romanorū

Homines varij
sunt ingenij.

Solus deus
omnia nouit.

Homines doctes.

In hominibus
varia fortuna.

Colores hominum
secundum loca.

Licet enim bene mori nostri sit arbitrij, tamē bene nasci nostræ nō est potestatis. Sic enim statuit deus ut homines uarij quoque, ingenij, et multiformis animi ac industriae, quæ admodum et cætera nascerentur, atque ut unusquisque sua cōtenteretur sorte. Ipse enim solus deus est qui nouit omnia, et solus qui potest. Ipse est qui prima ipsius orbis fundamētum in orbē coniecit, et immēsi maris aditū, et senitā mortalibus patefecit, quicquid uitæ huius cōmoditates omnes, dignitates, honores præstitit, quæ sidera discernens unicuique quā uoluit sortē tradidit. Quibusdā enim ut terrā colerent, atque inde sibi diuitias et opes cōpararet, alijs autē ut arte aut pelago piscaretur sibi uictū, aut mercimonia cōmutaret, alijs ut scientiæ et philosophiæ studijs se dederent, atque inde honores aucuparetur et laudes. Multis etiā ut cæteris præessent, iuberent et imperaret. Ideoque nō mirandū si homines uariā inter se sunt, nō solū fortunā, sed etiā naturā cōsecuti: cū uidemus regiones et loca, eā quoque uarietate adepta: postquam una quidē lacteos homines, ut Gallia pariat: alia subalbos, ut Florētia: alia fuscios, ut Hispania: alia prorsus adustos, ut Africa et Aethiopia: aut similes multis floribus, quales generat Assyria.

AVICENNA, RASES, MESVES, SERAPIO,
suis seculis scripserunt, suæ etiam genti, Arabes
Arabibus, idque in suo etiam cœli climate.

CAPVT III.

Arabes et Poetæ
et Barbari omnes

BARBARI Barbaris scripsere, et Arabes Arabibus: Galli igitur Gallis, et Hispani Hispanis: et quilibet etiā suæ genti scribere debet: quare nos Gallis scribere debemus. In Gallia Celtica agimus, nō in Arabia,

aut Aegypto, nō in India, quas nationes cōstat aliā tēpe-
riem, aliud ccelū, aliā autē cceli reuolutionē habere. Sed
forsitā curiosus quidā rerū nouarū inuestigator ac lon-
ginquarū regionū ac extranearū amator thymiamatū
obiiciet, nihil nos proferre posse ex nostris terris, quod
cynamomo, gariophilis, calamo aromatico, zinzibere,
pipere equaliter confortet ac calefaciat. Item nihil quod
reubarbaro, cassia fistula, myrabolanis equaliter eua-
cuet. Item nihil quod scamonio, colocynthide, turbit, ita
humores eradicet, ac à remotis & lōginquis mēbris eua-
cuet. Id respondemus, nostra culpa fieri, qui hoc ignora-
mus, uerū id palatū nostrū nō fert, quia nō titillat, quod
nō ex Arabia aut India asportatur. Ergo damnas tu, for-
tasse obiiciet ex illis aliquis importunus cauillator, magi-
strales illas Mesue ac Serapionis cōpositiones, ex quibus
ad oēs morbos promūtur medicamina? Bona uerba, scri-
ptores nō dāno, nisi quantū inepta Latine nobis reddita
sunt, & periculū est ob hanc rē ne in multis cū periculo
eos imitemur: sed neq; ullius quoq; mercedē dāno, sed aio,
suis seculis scripsisse, sue etiā gēti, Arabes Arabibus, Bar-
baros Barbaris, idq; in suo etiā cceli climate. Nec minus
cataputia laxat, urit, siccāt, attrahit humores ac pellit
in nostro climate, q̄ apud Arabes scamoniū. Nec minus
esula aut laureola pituitā trahit ac expellit in Gallia q̄
apud Pœnos aut Persas et remotissimos Indos colocyn-
tis. Nec minus elateriū hoīes euacuando turbat, q̄ apud
Mesuem ac Serapionem eorum turbat. Sileo quod alia se-
cula sunt. Deinde quod ī Gallia Celtica, & apud Christi-
colis agimus, ubi satius moriendū est, quā contra Chri-

Quæstio ca-
riofa.

Aromata
Indorum.

Respōdet pro
positæ quæ-
stioni.

Barbari inepte
scripserunt.

Arabes Arabi-
bus non Lati-
nis scripserūt.

Gallia Celtica, *si legem fratrem uenenis interinere. Sumus autem Chri-*
 iei, Lugdu- *siani, non Mahometistae: Galli, non Arabes, aut Aegy-*
 nenlis, *ptij, non in India nati, aut Palestina: quas nationes con-*
 stat aliam temperiem, aliud coelum, aliam item legem,
 quàm Christianam habere. Habeât qui ditiores sunt sua
 aromata In- *aromata, suum moschum, balsamum, amonũ, ambram,*
 corũ ac Aegy- *lignum aloẽ: quin si uolent unicornum, quẽ raro non*
 ptiorum. *adulterata & uera apud nos reperiuntur. Et si ualent*
etiam uovent & gemmas Smaragdũ, Carbunculum, ac
uniones ut Cleopatra, quẽ multis aureorũ milibus con-
sistent, modo non inuideant Gallis, Italis, Germanis, Hispa-
nis, Britannis, Danis suam uindemiam, id est, laurum,
myrtũ, rosmarinum, maioranam, saluiam, thymum, la-
 Europæ uera *uendulam, mentam, spicam celticam, crocum, hyssopum,*
 aromata. *satureiam, & uel lupulum etiam aut intibum, & uilissi-*
ma camporum gramina.

DE MEDICINIS QVAS RECEN-
 tiores medici benedictas uocant, quẽ
 in Gallia reperiuntur.

LIBER II.

MERCVRIALIS.

CAPVT I.

Mercurialis a
 Mercurio ap-
 pellata.
 Duplex Mer-
 curialis.

ERCVRII herbam quã Romani mer-
 curialem uocant. Duplex genus eius est,
 ut Dios. scribit. Sexu discernuntur. hęc
 mercurialis herba ocimo similia fõlia,
 ramulos geminatis geniculis, & alatũ
 canis multis. Semen fert racemosum, & multum. Et ut
 scribit

scribit Diosco. soluit aluum utraq; olerum modo in cibū sumpta. In aqua itidem elixa, si ea bibatur aqua, bilem & aquosa trahit. Creduntur præterea scēmine mercurialis herbe folia trita, tum pota, aut post purgationes scēminarum genitalibus apposita, ut scēmine concipiantur facere, mascule uero cōtrā mares. Marcus Cato hanc herbam inter ea quæ familiam rusticam ad deiciendam aluum docebat: monens tamen non multum ex ea accipiendum esse. Mercurialis ut scribit Paulus uētre m subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et ut inquit Oribasius, mercurialis herbe folia molliter cocta, & comesta, stercora sufficienter deponunt, plus uero deponit si aliquid decoctionis eius bibatur cum uino temperatum. Dabis etiam inquit ad uētre m in aqua cum sale coctam, & cum comederit, ipsam aquam bibat.

Auerrois.
Mercurialis calida est et sicca i primo gradu, datur in principio febriū ante digestionē sicut cassia fistula, purgat cholera et phlegma.
Marcus Cato.

Oribasius.

DE SÂMBUCO ET EBULO.

CAPVT II.

EADEM Sâmbuco & Ebulo, ut Diosco. scribit, uis est: siccant, adstringūt, refrigerantq; & aquis ex corpore pellūt, stomacho tamē nocent, purgant pituitā, & bilem elixa olerū modo utriusq; folia. Quinetiam teneri adhuc caules in fictili elixi eadē præstant. Radix in uino decocta, subcunctibus cutē aquis auxiliatur: prodest & cōtrā uiperarū morsus, in quos usus decoctū eius ius pariter bibitur. Decocta eadē in aqua, scēminarum locos insidentibus mollit & aperit, & quæ eis sunt mala emendat: potest idem & fructus in uino potus. leniūt oculorū

Badem uis in ebulo & sambuco.

Auxiliatur sambuco aquis inter cetera.

Podagricis
opitulantur.

inflammationes folia tenera & recētia cū polēta empla-
stri modo imposita. prosunt et canū morsibus, eodē modo
cauernaosa glutinātur ulcera, podagricis opitulātur cū
taurino hircino' ue adipe emplastri modo imposita. Et ut
scribit Paulus tam pot. e quā etiam comest. le hydropy-
corum aquam subducunt amb. e.

DE POLYPODIO.

CAPVT III.

Filicula.

Polypodij
vires.

Cato de re
rustica.

Mesues errat.

Filicula quasi
temperata di-
cenda.

POLYPODIUM Romani Filiculā herbā appel-
lant. Nascitur in muscosis petris polypodiū, et in
uetuslis arboribus, earūq; truncis, praesertimq; quercuū.
purgandi uires, ut Diosco. inquit, ea habet, daturq; ad
purgationē cū gallinaco piscibus' ue, aut beta, aut mal-
ua elixa. Sicca cadē & in farinā trita conijcitur in mul-
sam aquā, bibiturq; ad purgādā pituitā & bilem: facit
& ad luxata & emplastri modo imposita, facit & ad
digitorū rimas eodē modo detrahit bilem, inquit Plinius.
Polypodiū, quā nostri filiculā uocant, similis enim filici
est. sed multo certius ante cū Marcus Cato operis sui de
re rustica. cap. c. l. viii. qui cū familiā rusticā doceret,
quomodo aliuū deicere oportet, plura simul coqui ui-
bebat, frustū de perna, brassica & beta cū radice sua co-
liculos, tū filicule paulū, polypodiū hanc intelligens, cui
inflatibus id cūctis alijs, egregia in purgādo uis est. Me-
sues dixit, calidū est in tertio, & falso Dioscoridē citat
Mesues, nunq; enim Diosco. nec Galenus filiculā gradua-
runt, non est ergo tam calidū putandū, & magis creden-
dum est Auerroi quasi tēperatū dicenti q̄ Auicenna, qui
dicit

dicat calidū in secūdo, nedū his qui in tertio ordine fla-
tuerunt. Scribit Mesues esse ex maxime extenuantibus
& desiccantibus, corpora, & quod facit subuersionē Erratum Me-
sue.
& nauſcā. Nescio tamē quo pacto maxime possit corpo-
ra extenuare, cū leuiter purget, nec excellētī aliqua pol-
leat qualitate. Scio autē q. per se exhibitū, nec subuersio-
nem, nec nauſcā facit. Et propterea in hac etiā parte ma-
gis credo Auerroi dicētī quod est secūra medicina & me-
lior epithymo, q̄ uel Mesue uel etiam Plinio stomachum
offendi ab eo asserētis. apud Mesuē educit cholera nigrā,
sed secundū Diosco. & Pliniū bilem absolute & pituitā.
Paulus radicē cōtritā cū melicrato, idē dicit agere colo-
chintidi. Mesues dosim dixit esse usq. ad aureos quatuor. Dosis.
Manardus.
Manardus tamē (ut asserit) exhibuit saepe unciaū integrā,
& id quidē infit sine molestia. Et ut inquit Paulus poly-
podion sine morſu est potentie, & potū per inferna pur-
gat. Et ut Oribasius scribit, educit pituitā, & flauā bilē,
& aquosos humores: purgat autē cū ptisanis cocta, &
cum iure gallinæ radix cocta.

DE CARTAMO, Cnicum antiqui dixerunt.

CAPVT IIII.

SEMEN cartami, candidū, rufūq. oblongum, &
sanguulosum est, quo, ut Diosco. scribit, in obsonijs Cartami vit.
utuntur, tunditur id, daturq. expressus ex eo succus ad
purgandū aluum in aqua dulci aut gallinacci esculento
iure, stomacho tamen nocet. Fiunt offula itidem ad mola-
liendū aluum, amygdalis, sale, aniso & despumato
melli admixto liquore eius. Ante cānam sumere
b 4 oportet

Auerrois.
Cartamus nobi-
lior omnib⁹
medicinis pur-
gantibus.
Galenus pre-
fert Cnicum
Aloe in soluen-
do aluo senū.

Oribasius.

Serapio.

oportet in quatuor diuisas partes iuglādis nucis quātita-
te, duasq; aut tres sumpsisse coagulat lac. Cnici seminis
succus facit ad soluendam aluum efficacius. Calidū adfir-
mat Mesues in primo, & siccū in secundo, Galenus uero
& Paulus calefacere dicunt in tertio. si quis extrinsecus
utatur. Laudat eam Auerrois nobiliore esse dicens, omni-
bus medicinis purgantibus, & quod pituitam euacuet
absq; timore. Sed & Galenus Libro. v. Salubrium pre-
fert Cnicum Aloē in soluendo aluo senum per triduum
adstricta. Dimittit uestigia (insit Mesues) lenitatis in ui-
sceribus. Sed Galenus loco supra allegato potius uidetur
cōtrariū dicere. Et ut scribit Oribasius, Cartamus pitui-
tā & flauam bilem purgat, non quidē fortiter. Oportet
enim semen teri, cū aqua & exprimi ex eo succū, & mi-
sceri cum uino, & iure gallorum, & sorberi. Si autem
anisus & mel, & amigdale simul admisceātur, ad icte-
ricos fient Catapotia expediētia. Serapio cap. cxxvi.
dixit Cartamū esse frigidū & siccum in prima māsione.

DE MANNA Brianſonis Allobroga.

CAPVT V.

Arabes Man-
nam Terenia-
bin vocant.
Quæſtio cu-
riosa.

De manna fi-
liorum Israël.

MANNA reposuit Auerrois inter medici-
nas à Galeno non scriptas. Sed si importunus
cauillator quidam querat an Manna siue Manhu, quam
misit deus populo Israël fuerit eadem & eiusdē speciei
cum nostra. De qua scribitur Exodi cap. xvi. in hunc
modum. Cumq; operuiſſet superficiem terre apparuit in
solitudine minutū, & quasi pilo tusum in similitudinem
pruinæ super terram. Quod cum uidissent filij Israël, di-
xerunt

xerunt adinuicem Manhu? Quod significat, Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quitus ait Moses, Iste

est panis, quem dominus dedit uobis ad uescendū, appella-
uitq; domus Israël nomen eius Man. Quod erat quasi se-
men Coriandri album, gustusq; eius quasi simile est meli.

Man apud In-
degos idē quod
manna.

li. Filij autem Israël comederunt Man quadraginta an-
nis, donec uenirent in terram habitabilem. Hoc cibo ali-

ti sunt usquequo tangerent fines terræ Chanaan. Man
Iosephus dicit Manna, quod Hebraicè dicitur Quid est
hoc. Illa manna sic differebat à nostra qua utimur ut

Iosephus.

spirituale differt à subspirituali. Māna illa Hebræorum
cibus erat diuinus & inopinabilis, nostra autem Man-

Cibus Ange-
lorum Man.
Differentia in-
ter Manna He-
bræorū & no-
stram.

na eisi inopinabilis, non tamen facta est cibus Angelorū,
ut illa, sed potius medicina cœlitus demissa. Nostra au-

tem seruatur per tempora, ille autē cibus Hebræorum,
ut Iosephus scribit, non erat in crastinum relinquendus,

quod in crastinum remanebat, nulli utilitati proficiebat,
quando uermes illud & amaritudo consumeret. Hac-

tenus autem sic rigabatur imbris locus ille, sicut etiam
tunc à Mose præstandum diuinitas misit hunc cillum.

Vocant autem Hebræi (inquit Iosephus) hunc ci-
bum manna. Manna itaq; interrogatio est in nostra

lingua dicentis, Quid est hoc. Manna uerò nostra Brian-
sonis & Allobroga à cœlo est delapsa. Similis etiam ce-

Quid manna
nostra Brian-
sonis.
Carolus. viij.

cidit ex cœlo tempore Caroli octauī, dum Partheno-
pen aggrediretur in agro Mediolanensi. Et tempore no-

stro dum Christianissimus Franciscus Gallorum Rex
Italiam intraret etiam è cœlo delapsa est Manna in Pla-

cētino agro. Cognitum est profecto quales fuerint prin-

cipum mores talem futuram populorum uitam, taliaq;
terre alimenta, telluris ue gramina, ac coeli clementia.

Ros alius Si- Ros è caelo delapsus tempore Mosi Iudeis talem pro=
tyacus, alius mittebat ducem, qualem gentes omnes admirarentur.
Calabrinus,
ali⁹ Gallicus. Sic Manna delapsa è caelo temporibus Caroli, ac Fran-

Māna quæ ce cidit tēporib⁹ uictorias, quales & uidimus & admiratus est orbis uni=
Caroli, ac Frā uersus. Quicumq; igitur Reges laudat, reges extollit,
cisci Regum deum in regibus placat atq; laudat. His profecto uide=
Gallorum. tur eum extollere, quem deus ipse miris signis extolli iu-

An Galenus Mannam vi- derit. tum multis uidetur esse, Auerrois inter medicinas à Ga-

leno non scriptas reposuit. Ego tamen mentionem eius fuisse arbitror libro alimentorum tertio, sub nomine Mellis aërei uel roridi. De quo scribit plurimum colligi in monte Libano, æstate media, nocte serena, uariasq; ui-

res à uarijs super quas cadit plantas acquirere, quæ ita quadrant uocatae nunc Mannæ, ut ambigi non possit esse eandem rem, quam antiqui etiam saccharum appel-

labant, quæ inter mella antiqui reponebant. Manna ut scribit Mesues est equalis, Auerrois tamē calidam facit, & humidā in primo. Galenus ut scribit Mesues miscuit ipsam cum Scamonica. Sed salua illius reuerentia non in-

uenit hoc scriptum apud Galenum. Melli quidem inue- nio Galenum miscuisse Scamonium Mannæ nequaquā. Educit, ut scribit Mesues, cum facilitate. Auerrois faci- ciliorem dixit esse inter omnia quæ purgandi uim ha- bent. Crediderim igitur ego antiquum illud Saccharum parum à uocata nunc Manna differre, & utrunq; inter mellis

Mannæ Gal. Scamonium non miscuit.

mellis genera comprehendī. An autē eadem fuerit Manna Hebræorum cum nostra eiusdemq; speciei, iudicium peritioribus relinquo. Scimus atq; credimus illam Hebræorum fuisse coelestem, diuinam, panemq; angelorum etiam, nostram uero subcoelestem, non panem, sed benedictam medicinam roremq; coeli, melq; æreum, ac saccharum atq; salem indum posse appellari. Si ampliora uelis lege Librum castigationum nostrarū cap. xxxix. Si per ocium licet.

DE VIOLIS.

CAPVT VI.

VIOLAE genera plura sunt, *Purpureæ, Crocæ,* Genera violarum plura.
Luteæ & albæ. Purpureâ sponte nascentē apri-
 cis & macris locis è radice exeūte ab iacyntho, qui de-
 litiolū fuerat Appollinis in huiusmodi florē mutato, ut
 Mythicorū quidā fabulatur. Inde uestis iacynthina. Sati
 uis maior autoritas. Luteæ ut scribit Plinius, quæ & flā
 mea flos & luteola nominatur, inter uiolas ipse posue-
 rim florē odoratū, cuius fragrantia haud dissimilis Caryo-
 philo, de quo inter Aromata dicemus, merito nomen ab
 illo sibi uēdicauit. Viola recēs ut scribit Mesues solutio-
 ne educit per uētrē lābificādo. Quæ uero est sicca educit
 dissoluēdo, & ipsa insit est infrigidatiua, narcotica, & le-
 nitiua & solutiua. hæc illæ. Ego uero non inuenio apud
 Græcos purgare, Credi tamē potest, si magna quātitate
 sionatur, uētrē lenire. Sed quomō erit Narcotica si frigi-
 da est tantū in primo ordine ut scribit Mesues: Folia uel
 per se, uel cū polēta possūt facere ad uētriculi exustioēs,
 oculorum

Iacynthina
uestis.Flos violarū
haud dissimi-
lis Caryophi-
lo.

Mesues.

Errat Mesues
de violis.Foliorum vir-
tus.

Dioscorides. oculorum inflammationes & sedis casus. Scribit Dioscorides quosdam asserere partem floris purpuream anagine & puerorum comitiali morbo conferre.

DE ROSIS & succo Rosarum.

CAPVT VII.

ROSAS inter coronamēta hortēsia, uiolesq; pene inquit Plinius nostri nouere. Eius plura sunt genera. odoratius est quod in spinetis per arua nascitur. Vtūtur illo ad unguenta oliuū & medicamina pigmēta rij, ualidiora etenim habentur omnia syluestria. Quod ut inquit his terra perinde ac mater est, ceteris nouerca. Ego uerò primā odoris laudē potius dederim Rosis, quas nunc passim Damascenas dicimus, non solū biferas, sed toto sere anno florescentes. Rosam non uideo à Grecis, neq; ab Auerroē inter purgatoria medicamina reponi. Experientia tamen ipsa collocari inter ea debere ostēdit. Cui etiam Dioscorides cōsentire uidetur, Rosaceum unguentū uires habere dicens ad soluendam aluum conducentes, quas uires non ab alia re habere potest præterquam à Rosis. Componitur inquit Mesues ex terreis partibus. Galenus tamen constare dixit ex aqua substantia calida, cui qualitas adstringens & amara coniuncta est. Diosco. dicit Rosas facere ad gingiuarum defluxus.

Plinius. Plinius dat imposita ad mulierū fluctiones, maxime albas. & sanguinis excreationes, & ad uentriculi dolores

Dioscorides. cum uino. Vinū in quo folia sicca cocta sunt laudat Dioscorides in dolore capitis, oculorū, aurīū, gingiuarum, pudēdi, ani, uteri, si eo mēbra illa abluatur, nullam autē rose

Damascenae
rosae inter ro-
sas maxime
sunt solutius.

Experientia ro-
sas purgare
ostendit.

Vnguentū ro-
saceum.

rosa partē præter capita præbet bibēdam. Per albas inquit Mesues non fit solutio aliqua. Sed in hoc illius error. Mesues errat. hoc in loco deprehēditur. Albe enim de seni uocate, & uulgo apud nos Damascenæ: cum albiſſimæ sint, cæteras in purgando excellunt. Succum non reponit Dioscorides ad alium quàm ad oculorum usum.

DE FUMOTERRÆ sue fumaria herba.

CAPUT VIII.

FUMARIA herba, ut scribit Galenus, est calida cū Fumaria.
 quadā frigiditate & arida in secūdo ordine, fortificat & mundificat & confert stomacho, & non est in ea de caliditate qualitas manifesta. Proprietas eius est ad Vires fumiterræ.
 scabiem, & pruritum, & laxandi flatuā bilem adustam, & clarificandi sanguinem & urinam prouocandi. Galenus.
 Galenus experimento cuiusdam idiotæ lenire uentrem trahit succum subductionis gratia cum mellicrato exhibitis. Auicenna frigidam facit, etsi Galenus calidam posuerit, acri simul & amara dicēs participare qualitate, nec carere acerbis: qui loquendi modus uincere in eo caliditate demonstrat. Educt inquit Mesues choleram, Galenus & Dioscorides per urinā dicūt. Plinius absolute dicit quod detrahit bilem. Et ut Aetius dixit dari potest tuto his qui febriunt. Mesues prætermisit præcipuus eius Auienna errat.
 uires, à quibus & nomē accepit, quod lachrymas instar fumi educit, uisum acuit, renasce euulsas palpebras prouocat, ut Plinius, Dioscorides, Galenusq; testantur. Plinius. Aetius. Mesues.
 Potio succi, ut scribit Mesues, est ab uncia media ad duas. Præcipue vires fumarię herbę dug.
 Vix puto tamen esse tam mollem uentrem, qui ea quantitate

tate

Auicenna: tate leniatur. Auicenna tamen usq; ad octo uncias præbet. Multi tamen modum Auicennæ lōge excedunt.

DE PRVNIS.

CAPVT IX.

Prunorum genera tria.

PRVNORVM uaria multaq; sunt genera, quorū in primis laudatur tria, Damascena, Amygdalina, & Armeniaca. De Damascenis ita scribit Serenus. Prunaq; conueniunt, quæ mittit clara Damascus. Et Martialis. Martialis in. x. 1. Pruna peregrinae carie rugosa senectae sume, solēt duri soluere uētris onus. Nā ut scribit Auicenna solūnt uentrē secūdam Gal. improbantē Dioscoridē, qui pruna ex Damasco Syriae sicca eustomacha esse dixit, & uentrē cōtinere. Pruna tanē omnia, ut etiā uue, ficus uirides, mora & cerasa uentrē lubricantia initio prædij inter prima potius esse comedenda medici omnes tradidere. Galenus tanē inter pruna Damascena magis adstringētia ait esse hybetica dulciora. Miratur tamen Dioscoridē dixisse Damascena sicca uētremsistere. Dulcia mediocriter humectāt & infrigidāt ait Galenus. De cocta in mellicrato plus mellis habēte uētrē molliūt, magisq; si mellicraton superbibatur, dehinc uinū dulce & prandium differatur. Adstringunt syluestria, pariterq; Gummi prunorum. domesticorum folia. Gummi lapidem frangit.

DE IURE GALLORVM.

CAPVT X.

GALLINARVM ius adstringit, ut scribit Galenus. Gallorum uerō ius uentrē soluit. Miscetur decoctioni

decoctioni eius, nō Turbit ut Mesues uoluit, sed Mercu-
 rialis, Cartamus & Polypodium. Eductiq; humores
 crassos, crudos, tenaces, nigros, & ualet febribus anti-
 quis. Medetur præclare uenenis serpētū, torpētibus mē-
 bris, tremulisq; ut Plinius scribit. Valet & capitis dolo-
 ribus, epiphoris, inflammationibus, fastidijs, incipienti te-
 nasmo, iocinori, renibus, uescica, suspirijs, cruditati.

Beuauit Me-
 sues ponendo
 Turbit.

DE LUPULO.

CAPVT XI.

LUPULUS ut scribit Mesues species est uolubi-
 lis habēs folia aspera, cuius flos est sicut ampullæ
 adherētes, & est sedatiuus dolorū calidorū, extinctiuus
 inflammationū & lenitiuus. Et est equalis insit Mesues ad
 frigiditatem declinās, & in principio primi gradus. Sed
 quicquid Mesues dicat, uires florū, quas in cernuisia osten-
 diūt, satis calidos & siccos attestātur, quibus rebus graui-
 tas etiā odoris cōsentit. Videāt igitur medici, qui Lupu-
 los tātopere commendāt, cui fundamento innitantur.

Lupulus.

Lupulus non
 est frigidus ut
 somniauit Me-
 sues.

DE MALUA.

CAPVT XII.

MALUA frigida est & humida in primo ordi-
 ne, facile uentrem euadit, nō ob humiditatē mo-
 do, sed etiā glutinationē, iuuat uescicam, & thoraca, &
 pulmonē, & raucā lenit uocē. Agrestis malua à uestpis,
 apibus uel morsos illita à dolore statim liberat. Fertur eius
 decoctio pota calculos cōterere: somnū adducit, & facile
 puerperii mitigat, inflammationes ipsa & dura mollit.

Pectoralis &
 lenitua Mal-
 ua.

Vires maluz.

Et

Malua stom-
cho inutilis.

Maluæ ius ve-
nenis occurrit.

Constantinus.

Et ut Dios. scribit bonam facit aluum, stomacho tamen inutilis, ipsa intestinis & uesciæ utilis est. Ambustiis sacrisq; ignibus medetur elixa concisaq; maluæ folia, & ex oleo imposita. decoctæ cum radicibus suis maluæ ius, letalibus uenenis omnibus accommodatum est. Sed oportet bibentes continuis uomitionibus, quod biberunt, red dere. Et ut inquit Constantinus, si cum aqua & amygdalino sit cocta, & cum oleo comesta, uentrem soluit.

DE BRASSICA SIVE CAULE.

CAPVT XIII.

BRASSICAE satiuæ subcrudæ cibus (inquit Dioscorides) bonâ facit aluum. Si sitit contra percocta crapule ebrietatisq; noxæ disijcit à cibo sumpta, molit aluum crudæ brassicæ succus cū nitro potus & iride. Idem cum uino potus uiperæ morfibz subuenit. Folia per se aut cum polenta concisa ad inflammationes omnes tumoresq; faciunt, sacris ignibus & lepris medentur.

Cato Censorius de brassica. Aluum & menses cit potum brassicæ decoctum. Censorinus tradit populum Romanum sexcentis fere annis medicina brassicæ usum, nondum enim in urbem commeaucrunt medici qui in artem redegerunt. Ponam primo hoc in loco medicamentum reuera ita appellandū.

Antidotum Catonis. Catonis Antidotum, quod ille ex brassica componendum putauit capitis doloribus, oculorum caligini, stomacho & præcordijs profuturum, & est tale. Accipe crudæ brassicæ, coriandri rutæ, & mentæ singulorum manipulos 1. radicis lazaris unciam 1. & semis: cū aceto & melle conteratur, ac mane in ieiuno mensura duorum acetabulorum

bulorū iubeat propinari Cato. De cætero brassica hoc modo curans uulneribus non solū recentibus, uerū etiam ueteribus cāceratisq; si prius aqua calida fōta sint, cru- Brassicæ vites.
dam contritā bis in die imponi, & ad impetigines iubet Cato: creditq; hoc modo tritam sine ulceratione sanare, Podagræ opi-
tulantur.
podagræ atq; articularibus morbis cū rutha & coriandro, & ordeī farina, & salis quoq; mica, utiliter admo-
ueri putat. Fisiulus atq; luxata discutere humores, aut euocare, aut spargere impositā: insomnia ac uigilias cō-
pescere: decoctæ aquā in fōmētō neruis, articulisq; pro-
desse. Eius quoq; qui brassicā ederit, seruari urinam iu-
bet: quam calefactā neruis asseuerat utilem. Pueros etiā nunquā debiles fieri, si ex ea urina frequenter lauentur.
hactenus Cato. Chrysippus peculiarem brassicæ librum Chrysippus ti-
brum scripsit
de brassica.
dicauit, omnium morborum ex ea remedia cōtinentem. Eiusq; & cæterorum de brassica hæc opinio est: q; cibus
eius assiduus caliginem discutit, concoctioni prodest, scē-
minis expurgationem excitat, copiā lactis infundit, se-
micruda aluū resoluit, discōcta cōstringit, cruda ex ace-
to sumpta spleneticos curat, partus etiā mortuos pellit.

DE ATRIPLICI.

CAPVT XIII.

ATRIPLEX notum omnibus olus est. Duo eius (inquit Diosco.) genera sunt, agreste, et hortense: aluū mollit, discutit pannos illitū crudū & elixū, sanatq; suffusos felle potū cū mulsæ aqua atriplicis semen. Olus hoc habet in tertio refrigerandi ordine potestātē, Atriplex refri-
gerandi habet
virtutem.
per aluum celerrime descendens. Est illi sicut maluæ fa-

c cilis

cilis succus ad lapsum. inde in cibo sumptus indubitātē
uētrem resoluit. Crudus, siue coctus impositus duritias
oēs ac furunculos sanat, ignes sacros sedat, podagra seruo
rem cū nitro & aceto cū melle restringit, pernieribus
q̄ adhuc aestuat anteq̄ i uulnus erūpāt, utiliter iponitur.

Podagra fer-
uorem resir-
git.

LIBER III.

DE PHARMACIIS LABORIOSE
soluentibus, in quibus, ut uerbis Mesue
loquar, est uenenositas.

CAPVT I.

Quid ueneni
& quare dica-
tur tale.

Plinius.

VENENUM dictū est, quod cito per ue-
nas eat, siue salubre, siue noxium. Nam
& medicamenta uenena sunt. Et est ge-
nerale ad omnia, quæ naturā eius, cui ad-
hibita sunt, mutat. Plinius, Galbanū ad-
uersatur uenenis maxime toxicis, cum myrrha et uino.
Deniq; omne quod uel sumptu uel tactu nocet, ueneni
dicitur: unde et pro ueneficio capitur. Venenorū quedā
sumuntur ex mineralibus, ut argētū uiuū, lapis lazuli si-
ue cyaneus, lapis armenus. Quedam ex animalibus, ut
sunt lepus marinus, scorpio, fel uiperæ. Quedā ex ele-
mentis, ut aer corruptus, & aqua, propter aliquas ex qua-
litatibus manifestis, uel cæcis in ipsis existētibus. Que-
dam sunt ex plātis, ut ueratrū, laurcola, scamonea, na-
pellus, colocynthis. Et quedā interficiunt à qualitatibus
abditis & cæcis, ut napellus: quedā uerò à qualitatibus
manifestis, ut euphorbiū: quedam à qualitatibus abditis
pariter

Animalia ve-
nena.

Venena ex
plantis.

pariter & manifestis, ut opii. Agentia à cæcis & abdi-
tis qualitatibus, nō possunt nisi experimēto cognosci, ut
nult Galenus, sexto de simplici medicina, cap. de abrota-
no. Agentia à qualitate manifesta rationibus cognoscun-
tur: agentia uero modo utroq; cognoscuntur duplici me-
dio. Quædā uenena uisu interimūt, ut basilisci. Quædā
auditu & sibilatione, ut reguli, quæ species est basilisci:
quædā odoratu, ut quædā species fungorū: aut tactu, ut
piscis, qui Torpedo nominatur. Itē quædā uenena intesti-
ciunt calefaciendo, sicut euphorbium: quædā infrigidan-
do, sicut opium: quædā arefaciendo, ut calx nō extincta,
& coltar: quædā humeflando, ut argentū uiuū. Itē quæ-
dam uenena interficiūt soluendo cōtinuū, ut lepus mari-
nus: quædā putrefaciendo, ut Auripigmentum: quædam
multis de causis: in hoc enim opere de uenenis, quæ ex
uegetabilibus & plantis sumuntur, uenit dicendum, ut
sunt elleborus, laurocola, & similia.

Abdite pro-
prietates quas
a proprietate
specificā dicūt
Arabes.

De uenenis
mortiferis,

Quæ proprie-
tate operentur
venena.

DE VERATRO siue Elleboro

CAPVT II.

AVENZOAR ille apud Arabes dictus sapiēs, in
sui libri Teisir primo, tractatu 7. cap. 1. ita scri-
bit. Oīa laxatiua, quæ habent uolenter & impetuose la-
xare, trahūt humores à toto corpore ad stomachum, &
purgant corpus totū, stomacho repleto manente, & tale
pharmacū habet totū corpus desiccare. Quapropter hu-
mor malus i sublatia stomachi ibitus habet remanere.
Et tractatu 9. cap. 3. insit: cauere debes oīno ne medicinā
laxatiuam exhibeas, eo quod omne pharmacum forte
c 2 quauis

Auenzoar de
natura medici-
narū fortium.

Omne phar-
macū forte, ve-
nenosum.

Nulla medici-
na fortis sine
veneno.
Galenus.

Fabula potius
quā historia.

Veratri pro-
prietas.

Veratrum.

Razes Poen^o.

quāuis fuerit rectificatū quantū fuerit possibile, impossi-
bile est tamē quin per acuitatē, & motum ipsius non cō-
moueat, & generet grossitiem, & duritiem similē apo-
stemati. Et Auerrois 5. Colliget insit: Nulla medicinarū
fortium est sine ueneno aliquo in aliqua parte sui. quæ
fuit sententia Galeni, secundo regiminis acutorū cōmen-
to 12. cum ait: Natura medicinarū solutiuarū fortū est
contraria naturæ corporū, quæ ipsæ solūnt, & sunt uni-
uersaliter pernecantes, & interimentes ea. Eapropter,
ad augendā medicinarū uenenosarū admirationem po-
tius quā medicinæ aut historiæ ueratri, siue ellebori
necessaria à Diosc. referūtur. cap. 146. de elleboro nigro
in hūc modū: Inspergūt ueratro domos, purgationibus
aptū existimātes. Eaq; ob causam offossuri illud, stantes
Apollinē & Aesculapiū precātur, aquilā identidē obser-
uantes: nō sine periculo, ut ferūt aduolatē: mortē siquidē
fodiētibus adfert auis illa, si nigri ueratri succisionē ui-
derit. Celerrime itidem succidī ueratrū oportet, caput
enim balitu suo aggrauat. Quapropter, qui effodiunt,
præsumptis se muniunt, uinumq; bibūt: sic enim tutius
effodiunt. Purgat ueratrum nigrū superiorem uentrem,
pituitam trahens & bilem: prodest comitialibus, melan-
colicis, insanientibus, articulorū doloribus & resolutis.
Trahit menses idem appositum, sanat scabies, foetus in
utero enecat. Et quemadmodū ueratrū album per supe-
riora purgat pituitam, sic niger bilem atram per infe-
riora. Est enim ueratrum periculosum, & naturæ huma-
næ inimicum. Drachmæ enim duæ interimūt: facit enim
inquit Razes ardorem, tremorem cordis, lingue ardo-
rem,

rem, eructationē cum inflammatione, & tādē spasmus
 & mortem. Cura est assumere absinthium cum uino, &
 prouocare uomitum. Caue igitur ne sumas ueratrum, pe-
 riculosum enim est. Minoris tamē est maliciæ ueratrum
 scamonio, ut scribit Galenus, secundo de acutis morbis,
 cōmento 12. in fine. Accidentia enim scamonijs sunt dese-
 lius cordis, æfluatio fortis & febris, situs ualida, dysse-
 teria, dolor uentris, syncopis.

Bezoar ve-
 ratri.

Scamoniū pe-
 ius ueratro.

DE LAUREOLA siue Daphnoide herba.

CAPVT III.

LAUREOLA folia habet lauro similia, molliora ta-
 men, erodente, & feruido in ore & faucibus sapo-
 re. Flores candidos, fructum cum maturuit nigrum, ra-
 dicē inutilem nascitur in mōtanis locis. Ducit, inquit Dio-
 scorides, per inferna pituitam, recens siccatum ue po-
 tum daphnoïdis folium. Vomitiones idem & menses cit
 quinetiam commanducatum pituitas oris purgat: ster-
 nutamenta itidem cit, purgant etiam seminis eius pota-
 grana numero sexdecim. Numeratur à Theophrasto
 inter ea quæ præcipuam purgandi uim habeāt: monens
 per alium pituitas ducere, uomitiones citare mensesq;
 & commanducatum pituitas oris purgare. Quinetiam
 sternutamenta facere. Medicina fortis & periculosa est
 laurcola: Colocyntha periculosior. per inferna ducit lau-
 reola pituitam: Colocynthis bilem ac pituitam trahit,
 & aliquando cruenta, strigmenta; ac stomacho inini-
 ca est, & foetus in utero enecat. Et ut scribit Mesues,
 cet cordi, stomacho, & iccori, & est cōturbatiua, subuer-

Dioscorides.

Mesues.

siua uiscerum faciens operationes difficiles, aperiens
orificia uenarū, et excōriat uias urinæ. hæc de laurcola.

DE ESULA.

CAPVT IIII.

Esula æquipa-
ratur turbith.

Turbith.

ESULA ex speciebus est lac habentiū, recens uerò
(infit Mesues) est mala, nigra uerò pernicioſa, no-
cet cordi, iocinori, et stomacho: diſrūpit uenas, et exco-
riat uiſcera, derelinquens inflammationes, faciens cade-
re in febres: ſolutione educit pituitā, ac aquam citrinam,
humoresq; ex atra bili genitos. Non minoris est malitiæ
turbith, qui plurimos turbat: habet enim caliditatem et
ariditatē in tertio ordine caleſciētium: laxat pituitam,
inſert debilitatem animi: et est de genere habentium lac
et laſteriorum. De turbith plura ſcripſimus capite 25.
noſtrarum caſſigationum.

DE CATAPVTIA, id est Cherua.

CAPVT V.

Cataputia.

Galenus.

Flauā bilē pur-
gat cherua.

Duplex est
cherua.

CATAPVTIA calida est, in tertio ordine, humi-
da uero in primo: pituitam purgat, ſecūdo bilem
flauā, tertio atrā. Cataputia fructus (ut ſcribit Galenus)
abſterſiuā et diaphoreticam habet uirtutem, ita etiam
et ſlos: ſed quodammodo debiliore. Triginta eius grana
ſi bibantur, et terantur, flauam bilem, ac pituitā, ac aquo-
ſas humiditates purgant: et uomitū, et fluxum uentris
faciunt: et laxant ſtomachum forti attractione, prouo-
cantq; nauſeam ac uomitū. Duplex est, maior et minor.
Primam eius ſpecie cici uel crotoma Dioſco. uocat, et
Græci

Græci ricinum. Secundâ specîe lathyrim appellant Græci: ualde insuavis eius purgatio: sed magis periculosa est armenici lapidis euacuatio. Est enim, inquit Mesues, ex cõturbantibus et subuertentibus stomachũ, educẽdo per uomitum, & uentrem, nocet stomacho, faciens cum angustia solutiones flauæ bilis & atræ.

Cataputia minoris malicie armenico lapide.
Mesues.

DE SILVESTRI cucumere.

CAPVT VI.

CUCUMEREM anguinũ, uel siluestrẽ, uel erraticum Latini: sycinagrion uero Græci uocant. Elateriũ utriq; medicamentũ ex fructu faciũ solo fructu à satiuo differt, quem minore multo habet, & glandibus oblongis similẽ, & est ueræ amaritudinis: & elaterium extremẽ amarũ secundũ Galenum. Mesues ait cõplexio nis sicca in tertio, & Gal. dicit parũ calidũ in secundo ordine. Modũ faciendi elateriũ late explicuit Diosc. quẽ ab eo facile discere potes: modus autẽ Mesue mancus, ac cõcisus nimis est: educit per uomitũ & per uentrẽ. Paulus scripsit quòd euacuat ut scamoniũ, quantitate trium obolorũ tritũ cum lactis cothyla. Et dicit Diosco. q. trahit bilem & pituitã: educit materias quæ sunt in iuncturis: & ut scribit Diosco. ualet difficulter spirantibus. Et dicit Gale. radicẽ abstergere, discutere, mollire, & ueteres, ut scribit Diosc. Theophrastus ducẽtũ amis seruatur testatur: quòd uero uetustius eò esse melius dixit Plin. Dos̃is secundũ Mesuẽ eius succi à decẽ granis. Diosco. integrã mensuram dicit esse obolum, minimã semiobolum, maiore copia periculosum. Est elaterium (ut scribit Habix)

Elateriũ sit & cucumere siluestri.

Modus faciendi elaterium secundũ Diosco. facilis, secundũ Mesuen cõcisus.

Cucumer sit ueter quo uetustior, eo melior.
Dos̃is.

Habix.

acutum, multo plus quàm Colocynthis, & amarū plus ea, ducit mēses, & foetus in utero necat appositū. Forte & periculosum est Elateriū. Fortior illo est lapis, quē Stella tū siue Lazuli aut Cyaneū uocat, quicquid afferat Manardus uir aliqui doctissimus, qui ut Leoniceo cōtradi ceret, plura de stellato lapide cōtra rei ueritatē afferuit, eo enim lapide, ut affirmat, expertus est. Abluat Manardus lapidē Lazuli si uelit. Edat & cōfessionem Alcher mes si placet, quod & Arabes omnes consulent, sed de hac Campegius nō sumet. Non apud se habebit pillulas illas de Lazuli lapide, nō confessionem illam non diuinā, sed potius demoniacā Alchermes. Remitteremus igitur la pidē Lazuli, quē stellatū appellat, Armenū lapidē & si miles laruas syluestres illas rus, unde uenere. Experiētia enim insit Manardus, scio quōd si bene abluatur multū iuuat. Sed ego certē scio quōd qualitercūq; abluatur, si sumatur à Christicola, multū nocebit, ac tandē ledet plu rimū. Est enim perniciosus, ac ut perniciosissimum uene num, non Leoniceus solus, sed & ueri Christiani medi ci hūc lapidē formidāt. Cucumeris syluestris siue asinini Bezaar est uncia una succi mentae. Et secundum Razim est lac recenter mulsim cum butyro potum.

DE CYCLAMINO, quā antiqui Rapum siue umbilicum terrae & aliqui Arthanitam uocant.

CAPVT VII.

ARTHANITA, ut scribit Dioscorides, in dulci aqua pota pituita & aquas per inferna trahit. Mēses eadem pota cit & apposita. Ferturq; si pregnans mulier

mulier Cyclamini radicem transfilerit, abortum fieri. Abortū facit
 Adligata prægnatibus partus adiuuat. Bibitur & in ui- Cyclamen.
 no cōtra uenenata omnia, aduersatur eadē serpētū inui- Arthanira præ-
 rijs emplastri modo imposita, uino addita ebrietatem fa- gnantium par-
 cit, umbilico, pēlini, & coxendici succus idē ille illius, tus adiuuat.
 aluum mollit, uerū abortū facit. Lienēs eadē minuit em- Arthanitg vi-
 plastri modo imposita. Emēdat præterea adusta sole, ca- res.
 pilliq; defluuia quas Alopetias dicunt, fouentur decocto
 eius etiam utiliter luxata, padagrae, perniones & quæ
 sunt in capite ulcera. Solutione, insit Mesues, educit
 phlegma muscilaginosum. Et ut insit Dioscorides, pota Dioscorides.
 cum hydromelite pituitam educit & aquam, & aluum
 mollit, & abortum facit. Cyclamen & panis porcinus
 & Buchormariē pro eadē specie ab autoribus accipiuntur.
 Natura eius calida & arida in principio tertij ordi- Natura cycla-
 nis, & est incisina, subtiliatiua, calefactiua, resolutiua, minis.
 absterfina, mundificatiua, obstructionū aperitiua, & pi-
 tuite uisose solutiua. Accidētia cōsequētia assumptionē Cura acciden-
 nimia eius, sūt accidētia mali agarici & ellebori similia. tiū cōsequen-
 Eius cura secūdū Cōsiliatorē sunt drachmæ 2. Baccarū tiū assumptionē
 lauri concassatæ datæ in potu. Et eius Bezaar est piper nē nimiam Ar-
 albū tritū ad pondus duarū drachmarū cū aqua mellis. thanitz.
 Dosis eius (insit Mesues) ab aur. 2. usq; ad drachmas Petrus Apo-
 4. & maxime succi eius. Et secundum omnem modum nensis.
 administrationis cōfert duritiæ splenis & aliorum apo-
 stematū & scrophulis. Et miscetur inquit Galenus his,
 quæ tubercula, strumas, omnesq; durities discutit, mul-
 taq; alia potest, sed hos præcipue, quod cū uino bibitur
 cōtra uenena omnia, ut iam dictū est secundum Discor.

AGARICVS, ut scribit Dioscor. nascitur in Gallatia Asia Ciliciaq;. Sed nō solum in Cilicia ac Gallatia, sed etiā in Gallia nostra Allobrogica, circa urbiculā, quā Galli Briāsonem appellāt. Agaricus albus & levis medicina est familiaris, & si inter medicinas benedictas alibi posuerim, & maxime in nostra officina.

Agaricus le-
uis, albus, ro-
tundus bonus.
Agaricus ni-
ger & grauis
perniciosus.

Quia tamen niger & grauis uenenosus est & perniciosus, ne pharmacopole unum pro alio accipiant, nunc inter medicinas (ob nigri perniciem) reponemus. Habet

Vires Agari-
ci boni.

Agaricum astringendi uim, calefacitq;, facit et ad tor-
mina (ut Dioscorides scribit) cruditates, rupto con-

Agaricus fe-
briēti datur cū
mulsa aqua.

uulsoq; obolorū duorum pondere. Daturq; in febre cum
mulsa aqua. ubi febris absit cum mulso. Datur utiliter

Laudabilis
Agarici virtus.

drachmæ pōdere iocinorosis, suspiriosis, suffusis felle, in
testinorum torminibus, renum, cum urinae malo aliquo

doloribus, quos Nephritim uocant, urinae angustijs. Da-
tur & tabidis, cum passo, lienosis cum aceto mulso. Sistit

Agaricū sanguinis excreationes trium obolorū ponde-
re cum aqua sumptum. Facit & ad coxendicis articulo

rumq; dolores, & comitialē morbū pari pondere cum
aceto mulso sumptū. Alium unius alterius ue drachmæ

Dosis agarici.

pōdere cum mulsa aqua potū purgat. Aduersatur præ-
terea uenenis drachmæ pōdere in diluta uini potione da-
tū. Serpentū ictibus & moribus pōdere triū obolorū cū

uino potū egregiē succurrit. Omnibus in uniuersum in-
terioribus uitijs accomodatū est. pro uiribus & etate su-

mentū datū, alijs cū aqua, alijs cum uino, alijs cū aceto
mulso,

mulso, alijs cū mulsa aqua. De forma Agarici ac eius origi-
 gine nō curamus, siue in truncis, ut communis habet le-
 cilio arborū, ut meliores codices radicū. Diuersitatem
 hanc fecerunt nō satis noti quondā Agarici natales, asse-
 rētibus alijs radicē esse, alijs arboribus fungorum modo
 adnasci. Sed omnibus pēficulatis dicimus Agaricū bonū
 et laudabilē, album, leuem, rotundū, uelociter frangibi-
 lem porosum et rarū. Calidus est in primo, aridus in fi-
 ne secūdi. Educit materias ex iuncturis. Dosis apud Me-
 suem est à drachma una usq; ad duas. Dioscorides obolo-
 rum duorum pondere data adrupta, cōuulsa, tormina,
 et cruditates, drachme pondere hepaticis, Asthmaticis
 dysenteriae, tres obolos sanguinis excreatui et comitia-
 libus, ad aliuū purgandā unicam uel duas drachmas.

Agaricum ca-
 lidum in pri-
 mo, Aridū in
 fine secundū.

DE HERMODACTYLIS.

CAPVT IX.

SERAPION sub hermodactyli uoce uno et eo-
 dem capite, Colchicon et Ephemerō, Diosc. necnō
 Paulus Hermodactylū cōprehendit. Serapionē et Au-
 cennam ueluti suos duces secutus Mesues alium lōgum,
 alium rotundum hermodactylū scripsit: seq; de rotūdo,
 quasi meliore, sermonem habiturum, aperte Galeno repu-
 gnans, qui de Ephemero scribens, non de eo, quod Colchi-
 con alio nomine dicitur, uenenumq; est, et radicē habet
 rotūdā, scripturū se dicit: sed de eo quod iris syluestris uo-
 catur, foliaq; et caulē habet lilio similia, radicē longam
 nō rotundā, imitatus Dioscoridē, qui cū de Colchico tā-
 quā de ueneno scripsisset, de Ephemero scribit, q. radicē

unicam

Plinius. unam digitali crassitudine & longā. Sed & Plinius lib. x x v. Ephemerū eodē ferē Dioscoridis modo describēs, inter medicinas enumerat, & similiter libro. x x v i i i.

Confunditur Colchicum Ephemerū & hermodactyli. Colchicon inter uenena reponit. Nō usq; adeo tamen non minib; fidendū, ut Colchici nomine uenenum, nomine Ephemerī tanquā ueneni sit mētio, ut Gale. utrūq; Ephemerō uidelicet & Colchicon eodē nomine Ephemerū uocauit nostrum hoc, quod hermodactylum uocamus.

Manardus doctissimus. Hæc si uera sunt dicere possumus (inquit Manardus uir inter medicos doctissimus) nō tutum esse hermodactyli

Vfus Hermodactylorum cuiusdā. huius nostri usum, quē admodū scripsimus lib. i. Castigationem nostrarum, cap. l i i i i. Securius igitur est ab eo penitus abstinere. Præsertim quia nō est ea radix, quæ ab antiquis in articularibus morbis, tātopere cōmendatur.

Paulus. Siquidē Paulus seorsum de ea sub hermodactyli nōie scribit, cū de utroq; Ephemero p̄pria scribat capita. In cōi- bus Galeni exēplaribus græcis latinis uel Caput de hermodactylis nō legitur. Relinquamus igitur hermodactylū, Colchicō ac Ephemerō Arabibus. Pænis & Mahume-
tanis.

In cōi-
bus exē-
plarib; Galeni
caput de Her-
modactylis nō
legitur.

DE IREOS.

CAPVT X.

VARIARE in iride flores scribūt Græci. Alios enim candidos, alios pallidos, alios luteos, alios cyaneos, alios purpureos esse, nō tamē ex hisce florum coloribus, species eius distinguit Dioscorides, sed ex radicis potius colore, quē in Illyrica esse subruissum dicit, in Lybica candidū. Valet ad splenem radix eius pota cū aceto, & ad dolorē capitis cū aceto rosaceo. Dosis eius, inquit

Dosis ireos.

inquit Mesues, à drachmis duabus usq; ad sex. Dioscorides dat drachmas septē, cū aqua mulsā. Paulus uero octo obolos dicit purgare ut Agaricum, modo nō sit antiqua aut perforata. Latini nostri Florētina laudāt cū careant Illyrica, secundo Gallicam, si careāt Florētina. Natura eius est caleficere, extenuareq; tūsi utilis, purgat crassa & biliosa pōdere drachmarū septē cū mulsā aqua, somnum cōciliat. De Irīde scripsimus in Officina nostra, capite de Diatribis Salomonis, ad quā leflorem mittimus, si per oculū licet. Hæc de medicinis fortibus, quas Neoterici eradicatorias uocāt, satis sit dictum, à quibus caueas quātum poteris. Nā ut Galenus. 1111. Aphorismorū cōment. x. l. i. ait, Purgatio augmētat deflectionē uirtutis. Et primo de regimine sanitatis insit, Pharmacie calide sunt & aride, & ex quibus exiccantur carnes & attenuantur corpora. Et Libro 111. de simplici medicina distinctione 1111. capite 1111. Inter unamquamq; medicinarum solutiuarū & unumquēq; humorū proculdubio est assimilatio. Sed nō cōsequitur eam necessario, ut non sit ei permixtum aliquid de uirtute interficiente. Nocent præterea medicinæ fortes & exoluentes stomacho & cordi. Vide igitur Leflor cādide quā malè ac perniciosè fortes medicinæ sint. Quapropter Plato in Libro de uniuerso ex mente Pythagoreorū insit. Tertia cōmotio nis species tunc demū, cū summa cogit necessitas utilis, aliter uero nullo modo sanæ mentis hominis suscipienda medicorū illa purgatio est, quæ Pharmacia id est solutius medicinis fieri solet. Morbi enim, nisi periculosissimi sint, Pharmacia irritandi non sunt. Hæc ille.

Natura eius

Officina Gallica.

Galenus.

Ab eradicatoriis & fortibus medicinis cauendum.

Platonis uerba in libro de uniuerso contra medicos nostri tēponis qui Arabes insequuntur.

HORTI GALLICI LIBER IIII.

DE AROMATIBVS QVÆ
fragrātis odoris species sunt, pigmentorum quæ
habētur apud Indos, Nux myristica, Piper, Cina-
momū & similia. Apud uerò Gallos, Libanotis,
Salua, Ocymum, Amarauius, & similes herbe.
DE MEDICINIS CORDIALI-
bus, quæ inter Aromata numerantur.

DE LIBANOTIDE, QVAM
Rosmarinum dicunt.

CAPVT I.

LIBANOTIS herba in Gallia odo-
rem thuris habens. Rosmarinus latine
appellatur. Et ut Columella scribit suc-
cus eius regiū morbum pellit, & uisum
exacuat. Omnium cōiter (inquit Dioscori-
des) cōcisa herba & emplastri modo imposita hæmor-
rhoidas fistit, sedis inflāmationes lenit, condylomataq;
& strumas, nec facile maturescētes abscessus maturat.
Purgāt uiscera oximelle siccata omnium radices, Tor-
minibus medētur & cōtra serpentium morsus cum uino
utiliter bibūtur. Menses & urinā trahunt. Comitibus
& uetustis pectoris uitij succurrit. Sudores idem cit ex
oleo imundū. Vitilignes exterit acerrimē aceto mixtū.
Columella de cibarijs apum rusticæ discipline decimo:
Post hæc, inquit, frequēs sit incremēti maioris surculus,
ut Rosmarinus. Et paulo post. Nā sunt etiā languētibus
remedio Cythisti tum deinde Castæ atq; pini & Rosma-
rinus,

Rosmari-
ni uirtus.

rimus, hæc trita & cū aqua sparsa per ædes pulices nigellos necare dicitur. Habēt Indi suū Cinamomū, habent ^{Rosmarinus equiparatur Cinamomo.} & Galli suū Rosmarinū. Valet cinamomū contra debilitatem stomachi & nouas fissuras labiorum, cōtra corruptionem gingiuarum, cōtra Syncopem, ac cardiacā passionē. superfluitatem oculorum siccāt, obstructiones aperit. Valet & Rosmarinus Gallicus contra syncopem ^{In Cardiacā valet Rosmarinus.} ac cardiacā passionem cum uino potus. Cōtra frigiditatem ac debilitatē cerebri eius cum mero decoctio. Contra stomachi debilitatem ualet, ac digestionem confortat & procurat. Matricem mundificat, & ad concipiendum mulierem præparat.

DE OCYMO GALLICO.

CAPVT II.

OCYMYM à celeritate nascēdi ex Greco sibi nomen uendicauit: odore nō improbat. Durat per Autumñū, māmīs illitū laetis prouētum extinguit, Capiti uero cum rosacco cephalēā tollit. Et ut Dioscorides inquit, claritatē oculorū efficit copiosior ocymi cibus. Aliū idē mollit, inflationes facit, urinā cit, lac prouocat, & agrē in stomacho mutatur. Oculorū caligines abstergit ocymi succus, eorūq; destillationes exiecat potum ocymi semen, quibus atra bilis nocet. angustijs urinae & inflammationibus accommodatū est. Olfactū per nares attractū, copiosa excitat sternutamenta. Si à Scorpione uulneratur, incolumes euasere, qui ocymum comedauerūt. Habēt & Indi suū Caryophilon piperis granis simile. Aduhebat odoris gratia nūc & cibi, ut piper. Gal
li uero

Ocymum no-
strū esse potest
garyophilon.

li uero suū ocymū, aliquādo odoris tantū gratia, eo ute-
bantur, nunc uero & cibi ac cōdiment i utuntur. Confe-
runt garyophili cardiacæ passioni, confert & ocymum
non solum cardiacæ, sed oculorum caligines abstergit,
& quibus atra bilis nocet, confert.

DE AMARACO quem Dioscorides
Parthenion uocat.

CAPVT III.

PARTHENION inquit Diosco. sunt, qui amara-
cum, qui canemilū, qui campestem florem appel-
Amaracus. lant. Amaracus herba ab Amaraco nomen habuit, qui
puer regius cū odorifera gestaret unguenta casu lapsus
fractō uasculo in herbā mutatus est, quā aliqui sansucū,
Romani persam uocitant. Ex hac unguentū odoratū &
oleum fit amaracinum. Aulus Gellius: nihil cum fidibus
gracculo, nihil cū amaracino sui. Lucretius, posteq; su-
perbos ungit amaricino, & foribus miser oscula figit.
Parthenion siue amaracus, inquit Diosco. coriandro so-
lia similia habet, tenuiaq; flores per ambitū candidos,
in medio luteos odore uiroso herba est, & gustu amara.
potest sicca in aceto mulso unione addito sale pota epi-
thimi modo bilem & pituitam per inferna trahere: pro-
dest cadē suspiriosis, & his, quos atra bilis uexat. Datur
bibēda utiliter herba sine folijs calculosis, suspiriosisq;
fauentur decocto eius insidentes scemine contra mulie-
brium locorū duricies, & inflammationes. Et præter hæc
sacris ignibus inflammationibusq; emplastri modo cum
Triplex Par-
thenion. floribus imponitur. Triplex inuenio, inquit Hermo-
laus,

laus, parthenion: unum folio coriandri, quæ amaracus à Galeno, & parthenion à Dioscoride nominatur, vulgo matricaria: alterum folio mercurialis, ut Diosco. etiam scribit, siue plantaginis, & marubij, ut Plinius, quæ dicitur helxine. Tertium folio ocymi, quæ parictaria & muralis uocatur. Sunt qui & mercurialem ipsam parthenion quoq; dicunt uel helxinē, ut Diosco. in Myosotide scriptum reliquit. Verum & hæc sententia Barbari repugnatores habet suos: & sunt qui falsum existimant, ex similitudine floris, quæ est matricariæ, cum chamæmilo. Sed siue matricariā pro altera specie capiamus, hoc est pro parthenio: ut Hermolaus credidit: siue aliā herbam quācunq; similem chamæmilo: certe eas esse consimilis prope effectus necesse est. Matricaria herba absynthij et centaureæ uires habet: & uel comesta, uel uentri cataplasmata, uentris etiam tormina discutit. Ante accessio- nem in uino cocta, & comesta febrē depellit, pellit men- strua, uermes & urinam.

DE SALVIA.

CAPVT IIII.

SALVIAM latinè nostri, qui nūc sunt herbarij, græcè eleliphacon nominant, mēt.æ haud dissimilē, canā Eleliphacos,
 & odoratā. Paralyticis prodest: dolorē dentium ex ui- id est salua.
 no imposita minuit: & contra serpentū morsus exhibe-
 tur. Hanc cum artemisia alligatā, qui habet uiator, lassitudinem sentire itinerariam negatur. Artemisia ipsa ab Artemide dicta est, siue ab Artemisia regina, cum prius Artemisia prius Parthenis.
 Parthenis uocaretur, quæ omnibus foeminarum malis
 d medetur.

medetur. Saluiam cleliphacon Diosco. appellat. Bibitur
ad ciendā urinā foliorū ramorumq; eius decoctū: menses
Saluiz pro- *Et* foetus idē trahit: pastinacæ marinæ icibus succurrit:
prietates. capillū denigrat. Vulneribus utilis herba est. cōpescendo
sanguini apta, purgat ulcera: quæ ab asperitate therio=
de, id est ferina Græcè uocatur: finit genitaliū prurigi=
nes foliorū rametorūq; saluiz cū uino decoctū, si eo ablu=
antur. Habeant qui ditiores sunt nucē quā Græci myri=
Nox myristi- *sicā* uocāt, quæ stomachū cōfortat, expellit uētositates,
ca siue musca- itam refert.
ta saluiam no-
stram refert.

DE CROCO.

CAPVT V.

CROCUS cordia- *C*ROCUS medici in pharmacijs *Et* plurisariā, *Et*
lis. coqui in pulmentarijs utuntur: huic Crocus ado=
lescens, ut mythici fabulantur, in eā mutatus nomen im=
posuit. A quo iam ad hortos, in quibus bulbo radicis se=
ritur, per canediuū transeamus. Natura crocus, ut Dio=
Crocī vires. sco. scribit, mollit, etiam leuiter adstringit, urinā cit, *Et*
amabilem coloris bonitatē facit. Arcet idem crapulam,
cum passo potus, inungitur contra oculorum distillatio=
nes, sistitq; eas ex humano lacte inuēlus: uenerē stimulat,
sacrorū ignium inflammationes inuēlus leuat, aurium
remedijs utilissimus est: miscetur *Et* his quæ sceminis pri=
uatim ad locorum suorum, *Et* in utroq; sexu sedis uitia
subiiciuntur, *Et* illiniuntur. Croci præterea bulbosæ ra=
dices urinam cient cum passo potæ. Miscetur præterea
Puluis. utiliter potionibus contra intrinsecas. Plinius in medici=
na croco tribuit, ut succurrat stomachi exulcerationi=
bus,

bus, pectoris, et renum, iocinoris, pulmonū uescicarumq;
 peculiariter. Nosq; ex frequentiore usu, croci in medi-
 na nostra etate id magis probauimus: relinquimusq; pe-
 rioribus cogitandum. Utamur ne eo in cibis potius, ut
 obsonia coloret, an ut concoctionē adiuuet. Miscetur ci-
 bis sapore ut zinziber uim habens aromaticam. Zinzi-
 ber in Arabicis Trogloditicisq; pagis nascitur. Parua
 est herba, radice cādda, celeriterq; cariem in tanta etiā
 amaritudine sentiente: hinc condiunt eam multi cū mel-
 le, saccharo ue, in uasculisq; reponunt, & Gallis ac Ita-
 lis transmittunt. Miscetur cibis sapore, ut crocus, uti-
 mur ut concoctionē adiuuet, ut crocus, miscetur cibis sa-
 pore zinziber: stomachum & pectus confortat ut cro-
 cus. Vterq; pituitosis conuenit passionibus.

Crocus sit no-
 ster zinziber.

DE SERPILLO.

CAPVT VI.

SERPILLVM, quod Græci Herpillon, à serpendo no-
 men accepisse autor est Marcus Varro, rei rusticæ
 tertio. Est enim herba folijs ramusculisq; per terram ser-
 pentibus, imprimis odorata. de qua meminit Vergilius
 in Bucolico ludicro, de testili intinctū faciente sic scri-
 bens: Allia serpillum, atq; herbas contundit olentes. ad
 medicinam efficacius siluestre, in aceto decoctum fron-
 tiq; & temporibus illitum cum rosaceo capitis cre-
 ditur sedare dolores. Duplex, inquit Dioscorides,
 serpillum est, hortense alterum, odore amaraci, & co-
 ronaria herba, à serpendo nomen inuenit. menses po-
 tum trahit, & urinam: facit ad tormina, rupta, cōuulsa,
 d 2 iecoris

ieccoris inflammationes, serpentesq; potū & illitū. capitis dolorē sedat, addito rosaceo decoctum, mox cū aceto inspersum: confertq; præcipue ueterno & phrenetidi. Sedat & sanguinis uomitus, pondere drachmarū duarū potus cū aceto succus eius. Serpillū fragrans est odoris, & moschus Gallicus dici potest. Moschus calidus est & aridus, sic & serpillū calidum & aridū in secundo ordine: cōfortat cor ut moschus, ac mēbra animalia, & cerebrum corroborat ut moschus, ac sode antiquæ cōfert.

Serpillū moschus dici potest.

DE SATVREIA, siue saturea, siue thymbra.

CAPVT VII.

SATVREIA fragrantis odoris est herba, quā Tymbram, aliqui Latinorū Culinā Satureiam uocant. diuersam credit Columella: hæc campo Troiæ uicino, ut aiunt, nomen imposuit: per quē fluit Thymbræus, ut refert Strabo: & thymbræi Apollinis, haud longe templū Pompeius fuerat à campo sic appellati. Pompeius à monte Troia= no dictum existimauit. Saturea autem ipsa uenerē emortuam suscitāt in cibis sumpta. Vnde ex Græco, ut quidā uolunt, nomen sibi uendicauit, quasi satyrea: ut satyri in uenerem proueniunt, et salaces: noscitur (ut scribit Dioscorides) & satyria satureia agresti in cunctis minus effracax, in cibo tamen utilior: propterea quod nō adeo effracaci acrimonia et asperitate est. dici potest satureia Gallicum malobathron, odoris similitudine: multa siquidem sunt satureiæ in odore similia: qualia sunt nardus montana, & phu. Verum non sic se habet de malobathro. Nasciturq; in Indiæ lacustribus locis malobathrō. Nihil aliud

aliud quàm folium in aquis. Malobathro eadē omnia potest saturia: uerū efficacior ad omnia saturia: Malobathri tamen uis ciendæ urinæ aptior, saturia stomacho magis accommodata est. Sed quis malobathron nostro sculo cognoscit? Ego toto uitæ meæ tempore uix unicum uidere folium potui.

Malobathri
ad Saturiam
comparatio.

DE THYMO.

CAPVT VIII.

NOTVS cunctis thymus est: nascitur petrosus & sterilibus locis præcipue: potestq; (inquit Dios.) cum sale & aceto potus, per inferna pituita ducere. Suspiriosis, & in difficultate spiritus, nō nisi recta ceruice spirantibus, opitulatur thymi cum melle decoctū: pellit idē alui lubricos, menses secundas, & foetus: habet & ciendæ uim: mixtus præterea melli thymus in eclegmate, excreabilia facit pectoris uitia. Nouos idē corporis humores ex aceto emplastri modo impositus, discutit. Concretos sanguinis grumos disijcit: ulcera sui nominis & verrucas tollit. cōtra coxēdicis dolores cū polēta ex uino utiliter imponitur. Hebetibus oculis in cibo sumptus opitulatur: utilis etiā pro cōdimēto ī sanitatis usu. Thymus rectē inter ea, quæ uirtutē calidā simul austeramq; sortita sunt.

Thymi vires.

DE MENTA.

CAPVT IX.

HERBA notissima est menta: cuius odor animū, & sapor auditatem in cibis excitat. mētæ nomen, inquit Plinius, suauitas odoris apud Græcos mutauit:

Mentæ odor
animum sapor
ei⁹ auditatē in
cibis excitat.
Plinius.

d 3 cum

Menta quon-
dam myntha
dicta.

Dioscorides.

Viros mentæ.

cum alioqui myntha uocaretur: hedyosmo illi nomen est: menta uero existimant dicta à nomine mynthes, quã ferunt pellicem Plutonis à Proserpina deprehensam in menta deformatã fuisse: calefaciendi, adstringendi, siccã diq; uires habet. Sanguinẽ (ut Diosco. ait) ideo sistit potus cū aceto succus eius. Rotundos lumbricos necat: uerẽ stimulat. Singultus præterea, uomitus & bilis profluuium, quod cholera dicunt, sedant mentæ duo tres ueraniuli, cū acida punice succo poti. Discutit præterea abscessus cum polenta emplastri modo imposita, leniter fronti imposita dolores capitis: mammas, quæ à partu tenduntur, & lactis habundantia tumentes mitigat. Contra canum morsus illinitur. Opitulatur auribus cū multa aqua instillatus mentæ succus, dolores earũ mitigas. Mulieribus ante coitum genitalibus apposita, conceptus adimit. Leuigat cõfricata lingue asperitates. Cõre denariq; in caseum lac non sunt, demersis in eo folijs. In uniuersum stomacho accommodata menta est: & in condimentorum usum, multifariam recipitur.

DE MAIORANA quam Græci Sampsuchum
appellant, Pythagoras Thramben.

CAPVT X.

MAIORANA herba odoratissima, calefaciendi uim habens, & coronamentis apta: bibitur decoctum eius contra incipientes cutem subire aquas, urinae & angustias & tormina. delēt (inquit Diosco.) siccata folia ex melle emplastri modo imposita sugillata, quin etiam apposita, menses trahunt: & contra scorpionum ictus

ius ex aceto & sale imponuntur: imponitur & luxa-
tis cum cera coacta, & contra tumores: illiniuntur præ
terea cum polenta contra oculorum inflammationes: Maiorana
virtus.
eorumq; tumores, eodem modo miscentur. Præterea
acopis malagmatisq; ad excalefaciendum. Maiorana
inter herbas aromaticas, fragrantis est odor: calefacit
& arefacit in tertio ordine: resoluit & subtiliat, si Gas-
leno credimus. Caputpurgium ex ea confert doloribus Caputpurgiū
maiorana.
capitis ex atra bili procedētibus, & cerebri uētositati,
& obstructiones aperit illius: & cōfert epilepsia ob eā
causam, paralyssi, & tortura oris, ac emicranæ: attra-
hit humiditates malas à cerebro: & oleum ex ea factū,
confert ad omnia iam dicta.

DE RUTA.

CAPVT XI.

RUTA apricis locis & siccis, cinere uult nutriri, Plinius.
Serabo.
Auicenna.
ut Strabo et Plinius tradidere: gaudet & umbra
fici, ut Auicenna Hispalensis scriptum reliquit: quoniā
eius radices indigent calore, ut est apud Aristotelem in
proble. peculiaris est illi autoritas, propter uenena, qui-
bus remedium exhibet præsentaneum: unde & mustella
contra serpentes dimicatura, ruta se muniunt. Rutam
ualde hominibus salutarem, testantur tot antidota me-
dicorum, quæ de eius nomine gloriantur: è quibus unum
non inutile ponam, repertum in Aegyp̄tia Iouis ciuita-
te Diospoli, atq; adhuc Diaper gamon dictum: quod slo-
machum excitat, digestionem accommodat, alium mol-
lit, biles extenuat, uitia pectoris, lateris, iccoris, ac re-

Medicamentū
singulare.

num mitigat. Accipe rutæ uiridis, cymini, piperis, singulorum uncias sex, nitri uel loco eius salis tres. Cyminum uero prius in aqua maceretur, deinde torretur & uniuersa tansa & cribrata melli optimo mixta subiguntur. CN. Pompeius uictoria Mithridatica in sanctuarijs

Medicamen-
theriacale.

regis manu ipsius Antidoti Synthesim inuenit. Ex duabus nucibus siccis, ficis totidem, & rutæ folijs uiginti simul tritis, mica salis addita, quod ieiunus si quis sumperit uenena eo die innocua experietur. Nec minorem nobis opem & cōtra uitia corporis præstat. Aceto enim & oleo rosato mixto mirificè dolorem capitis auertit, & inflationem coli. Idem matricis omniumq; interiorū statim mitigat cum butyro & oleo decocta & iniecta.

Proprietates
multas habet
ruta.

Succus rutæ
contra febres.

Ad lumbricos uero necandos utile est bibisse cum Ruta incocta est. ignes sacros cum aceto & oleo rosaceo, & cerusa temperata illico extinguit. Item datur succus eius & ante accessionem bibendus contra febres cum frigore ueniētes ante paroxysmum. Idem instillatus succus auriculis efficit ut contingat audire. Nocumenta rutæ sunt quod uentrem inhibeat, genitale semen extinguat, infantes in utero necet. Facit enim hæc non ipsa, sed qui uirtutis eius obliti nec modum nec tempus aspiciunt:

Nocumenta
rutæ.

Ruta est tem-
peranda.

Ruta plures
habet virtu-
tes quam cō-
indorum aro-
mata.

& ideo temperare prudentis est, ut de auxilio non fiat uenenum. Plures etenim uirtutes medicinales ipsa sola ruta habet quàm omnia Indorum habeant aromata. Habeant Arabes, habeant & Indi, Pœni & Aegyptij sua aromata, suum Moschum, Cinamomum, Caryophilum, habeant suam myrsiticam nucem. Sint in officinis nostrorum pharmacopolarum Zinziber, Piper, macis, cubebæ,

rubee, cardamomus, modo non inuideant Gallis suam uindemiam, id est Rosmarinum, laurum, mentan, maioranam, rutam, & similes Gallorum plantas. Rutam sicut tuam fertilius putant prouenire, sicut apes furto substractas pessimè: eiusdem quoque fruticem pluribus annis durare, nisi mulier, quæ in mēstruis profluvio sanguinis sit eum tetigerit, & ob hoc inaruerit.

DE BOGLOSSO HERBA

seu Borrachine.

CAPVT XII.

BOGLOSSVS siue ut alij Buglossa & sativa Borrage vera est buglossa.
 Best (quam Borrachinem triuiales uocant) & sylue
 firis: latini ab asperitate linguā bubulam utranque appel-
 lauerunt. calida est & humida, cardiacis auxiliatur in ci-
 bo sumpta, sanguinem purgat & hilaritatem inducit:
 flores eius in conditura & medicina peculiarem gra-
 tiam habent. ipsa uero in uino deiecta animi uoluptates
 auget, hinc Euphrosinum Græci dixerunt quasi letifican-
 tem. Euphrosine letitia, & Euphrosia exultatio. Et si Euphrosine.
 Buglossa non sit aromatica, quia tamen cordialis est,
 inter aromata posuimus.

DE ISOPO VSVALI.

CAPVT XIII.

DEISOPO, quod uocatur Asce, ita scribit Me-
 sues. Dicunt quidam quod est isopus ortensis, & di-
 cunt alij quod est una ex speciebus origani. hæc ille. Dico
 ego, nomen ipsum modusque loquendi ostendit ignorasse Ignorantia Mesue.
 d s Mesuen

Mesuen de qua re scriberet. Tu autē scias uoluisse eum loqui de Thymore non obscura, ut potē, quam dicit Dioscorides ab omnibus cognosci. Isopus hortēsis calida & arida in secunda mansione, ut scribit Mesues. Galenus calidam in tertio ordine ponit. Solutione educit pituitā cum oximelle & sale trahit pituitas, ut scribit Plinius, & crassos humores, & secundum Dioscoridem edi potest cum ficis ad aluum subducendam, fortiusq; purgare mixto Cardamomo, aut Iride. Valet & tussi cum ficis aqua & melle, peripneumonici, asthmatici, catharro: & si cum melle lingatur, fit optimum gargarisma anginae, cum uino resoluit apostemata dura & phlegmones. Dosis usq; ad manipulum integrum, & secundum Mesuen ad drachmas decem.

Isopi vires.

DE SINAPI.

CAPVT XIII.

DE SINAPI non quia de genere aromatum nec fragrantis odoris species habeatur, sed quia ad auersas egritudines ualet, aliqua dicemus. Pythagoras inter ea, quae propter uirtutem & efficaciam laudat, primum Sinapi locum assignat, cuius naturā uult esse Thermaricam, hoc est coloratam Lepticam, quae quod inueniet, extenuet: Epyspasticam, quae quod cōprehēdat, aduocat. Merito ergo uirtus eius omnis est tantis insinuata indicijis tanquam numerosis corporis uitijis praestet auxilium. Sensus acuit, aluum mollit, urinam ciēt, menstrua imperat, calculos frangit, caput purgat, nunc gargarizatum, ut pituita grossior profluat, nunc

Inter Aromata, & si nō sit, reponitur.

Pythagoras
primas Sinapi
tribuit.
Thermarica
Leptica.
Epyspastica.

Vires Sinapis.

adnotatum

admotum naribus ut sternutamento strictura soluatur. Stomacho contra omnia quærelarum genera succurrit, suspiriosis pitineata dissoluta hauriendi æris præstat meatum. Serpentium ictibus & scorpionum cum aceto tritum illinitur, nec inutilis cibus est contra uenena fungorum, positum extrinsecus cutem ui caustica exulcerat. Raro medicis ad huiusmodi remedia ueniuntibus, quæ pene intolerabilem suscitât uisionem, necnon nisi in magnis & uetustissimis causis tam seua tormenta subeunda sunt. Sed hoc genere tormenti humor capitis auertitur, qui cæcitatem oculis cõminatur, quique stomacho aut pulmõni acer instillatus letaliter ad pthysim præstruit, & coxæ dolorem per uescicas & pustulas digeruntur, & splenis tumor soluitur, ac iocinoris indignatio relaxatur, & hydropicis minitâs humor tam non reuersurus hauritur. Aiunt & Lythargos excitari si pedes eorû simul tritis Sinapi & ficu arida perfricentur. Nunc interim de succo locuti sumus, qui specie exprimitur admixtis, scilicet nunc aqua, nunc melle, si usus exigat. Est & alius qui caule colligitur, hic cum expressus fuerit lacteam facit guttam utilem dentibus si in dolore illiniatur. Fitque elegans ex eo Antidotum sicut docuimus. Semine Sinapis, eiusdemque radicibus in musco datur uitæ succum, stomachi, capitis, oculorum, potioni modo statuto quantum manus plena concludit. Fitque ex Sinapi oleum semine infuso lumborum doloribus & neruis torpentibus necessarium. Sed hoc mirum quod legimus, piper & Sinapi integra si deuores uentrem non exalfacere. Si trita exalfacere.

Contra serpentes valet.
Sinapis vim habet causticam.
Ad multa valet Sinapis.

Duplex Sinapis.

Oleum ex Sinapi.

Lauendula flore
rem coerulescē
habet.

NARDVS celtica colorē habet & florē inter
purpureum & coerulescē, ubiq; in hortis Gallie
nascitur. à Liguribus et Genuatibus Lauendula nomina
tur indito à Genuatibus illi, ut credimus nomine, quoniā
magnum genti illi uestigial herba hæc sit. In Aphricam
quotannis eam ferētibus mercatoribus, ubi Lauadis fouen
disq; corporibus, in balneis Lybes ea utuntur, nec ni
si decocto eius abluti, domo mane egrediuntur. Idem si
mul nascentem coniunctamq; illi uirosi & hircini odo
ris consimilem herbam nullam se nouisse retulerūt. Quo
fit, ut peritioribus censendum relinquamus, an celtica

Dioscorides.

Dioscoridis nardus ea sit, quam Genuates celticam spi
cam & lauendulam dicunt. Prodest inquit Dioscorides
celtica iocinoris inflātionibus, suffusis felle, & stoma
chi inflātionibus cum decocto absinthij pota. prodest
eodem modo & lieni, renum uesticæq; uitijis, & cū uino
contra ea: quæ iclu morsu ue uenenum sumpserūt. Lauē
dula Gallica resoluit & fortificat. Contra sincopim &
cardiacam passionem ex frigida causa. Fiat eius deco
ctio cum uino odorifero, addita aqua rosarum & detur
patienti. facit somnū, & sedat sodam quando emplastrū
fit cum ea supra frontē. Aqua decoctionis illius pota, ne
phreticis comitialibus, & attonitis cōfert. Odor tamen
eius grauat caput & facit somnum. Aqua eius distillatio

Aqua spicæ
celticæ contra
apoplexiam.

nis è floribus cōfert apoplexiæ. Et ad præseruandā apo
plexiā potest sic fieri aqua. Accipe florum spicæ celticæ
siue

siue Lauendule uncias.2. spice nardi croci singulorum
 drachmas.2. distemperentur in libris.2. aque rosarū per
 diem unum, & postea distilletur & seruetur, & cū uti
 uolueris, accipe paulatim cum coctleari. Est lauendula Puluis cor-
 calide & aride cōplexionis. Ex spice celtica potest fieri dialis.
 ri puluis cordialis ad aegritudines iam dictas, ut sic. Acci
 pe spice celtice sicce uncias.2. Croci gallici drachmas
 2. lintaturæ cornu cerui drachmā.1. margaritarum lo
 tharingarum drachmam.1. & semis: fiat puluis: capiat
 aliquando scrupulum.1. cum aqua rosarum, uel cū bro
 dio carniū. Et potest fieri forma opiatæ addēdo mellis
 gallici uel sacchari quātum oportet, potest fieri & syru
 pus ex eius decoctione cum melle uel saccharo, potest &
 fieri aqua cordialis distillando cum uino albo. Et est alia Dioscorides.
 nardus montana apud Dioscoridem, & hanc Cilicia gi
 gnit & Syria. Est & alia quam rusticam nardum appel
 lat Dioscorides, alij Asarum, Galli baccharē, quæ Coro
 naria est herba, & odorata: hederæ folia habet, longe ta
 men minora rotundioraq; flores purpureos. Calefacit
 & urinam cit. Ideoq; subeuntibus cutem aquis accōmo
 data est, utilis & diutinis coxendicis doloribus, ducit
 menses cum mulsā aqua. potæ radices eius pondere dra
 chmarum.7. purgant ueratri albi modo. Miscetur uni
 guentis Asaron. Nasquitur umbrosis mōtibus, plurimūq; Asarabac-
chara.
 in Ponto. In Gallia, Phrygia, Illyrico, & in intinis Ita
 liæ montibus. Est & alia nardus Indica, alia uero Syria
 ca. in Indica Gangitis altera dicitur à Gange flumine
 inuenta appellatione: uocatur & nardus alia quedam
 admodum breui & decurtato frutice. Nouem species
Asari pro
prietas.
nardi

nardi spicæ sunt, quas nardū Indicā Plinius representā
re existimat, & omnia nardi genera herbe sunt præter
Indicam, ut ample scripsimus in Libro nostrarū castiga
tionum cap. VIII. ad quem lectorem mittimus, si per
ocium licet. Dico tamen Celticam nardum eam esse, quā
Genuates Lauendulam dicunt, ac nuper à Bartholomæo

Argentarius
doctior medi
cus.

Argentario Astensi insigni medico sum in sententia con
firmatus. Hic enim his diebus cum ad me curandæ meæ fi
liæ gratia ut Collega, ac amicus frequenter accede
ret, meq; reperiret hæc ipsa de Celtica nardo scribentem,
miro quodam ingenio Galeni mentem cum Campegiæ
na mente coniunxit. Post hæc autem puluerem cordia
lem ad diuersas ægritudines in hūc modum composuit,
quem ab inuentoris nomine Argenterium puluerē nū
cupauit. Accipe nardi Celticæ siue Lauendule uncias 2.
Puluis Argen
terius cordia
lis. saluæ siccæ maioranæ singulorum unciam unam, florū
libanotidis unciam dimidiam, puluerizentur omnia si
mul, & fiat puluis. Ex illo puluere possunt fieri electua
ria, ualet contra serpentum morsus cum uino potus, mē
ses et urinam trahit, stomachum corroborat. Cardiacæ
passioni confert, uetustis pectoris uitij succurrit, ac uen
tositates expellit.

LIBER

11

LIBER V.

DE ARBORIBVS AROMA- ticis & cordi amicis.

PROEMLVM IN QVINTVM LIBRVM. CAPVT I.

ARBORES in maximo precio habuit rudis illa ueterū antiquitas, habent & arbusculæ propria numina. Ioui deorū ut dicebant maximo Aesculus, Apollini Laurus, Mineruæ Olea, Veneri Myrtus, Herculi Populus, Plutoni Cupressus, Baccho Vitis, & Cybeli siue Pani pinus dicatae sunt. Quin & Syluanos faunosq; syluis dedit antiquitas, & Driades hamedriadesq; nymphas adfinxit. In hortis autem ponendæ sunt arbores & ad uoluptatem & ad fructuum utilitatem, quarum culturam Enmolpus Athenis primus ostendit. Sed quoniam plurima earum sunt genera, ita ut uix numerari possint, omiſſis quæ conuenire in medicinis nō uidentur de quibusdam Aromaticis, quæ in Gallia nascuntur & quidem breuiter dicemus.

Syluanus.
Driades.

Enmolpus
Atheniensis.

DE LAVRO. CAPVT II.

LAVRVS Apollinis est arbuscula propter Daphnē quā amauit in ea deformatā siue quod speciosissima nascitur ī Parnaso. Eusebius Pāphilus scribit

Apollinis
arbuscula
Laurus.

can

eam Soli dicatam, quoniam ignea est: unde odio maxime à demonibus habetur, siue quòd plurimū sonat, si utatur, quòd prædicendi artem designat. Diuinationis autē deus à poëtis Apollo existimatur: Ianitrix quoq; Cæsarium est & Pontificum, triumphisq; dicata, coronam capite & ramusculū tenētibus manu triūphantibus: & præsertim è Delphica, qua & Delphis coronabatur ui-

Cato. Flores: unde nomē. Nam Cato genera duo fecit, hanc & Cypriam: Pompeius leuens adiecit, quam muslaccem uocauit, q̃ muslaceis eius folia subijcerētur. Sola arborum fulmine non tangitur: hanc contra fulmina ferunt Tiberium Cæsarem tonante cœlo ea coronari solitum. In lauro quædam tenuiore, quædam latiore folio est, calefaciendi utraq; & molliendi uim habet: quam ob causam de costis earū muliebriū locorū & uescicæ uitia utiliter insidentibus fouentur. Adstringunt (inquit Diosc.) uiridia utriusq; folia leuiter, prosunt concisa eadem: mox illita Vespærum Apiumq; ictibus, cum pane itidem polēta ue illita, inflammationes leniūt. Eadem deuorata stomachum mitigant: uomitiones tamē cient. Maiore calefaciendi uim, q̃ folia lauri bacca sunt: ob id concisa ex melle passā ue in cœlegmate, contra tabem, quam pthysim dicunt, in spiritus difficultate, non nisi recta ceruice spirātibus, & in pectus distillationibus utiles. Bibuntur cum uino eadē contra scorpionum ictus: uiriligines exterunt, & expressus ex eis succus doloribus, grauitati, & incertis aurū sonis cum uetere uino & rosaceo utiliter instillatur: misceatur idem acopis, & unguentis, quæ calefaciēdo & discutiendo sint: frangit calculos radicis utriusque eius

**Tiberius
Cæsar.**

Lauri vires.

**Ad multa pro
dest laurus.**

eius lauri cortex, foetus in utero necat, iocinorosis prodest, trium obolorum pondere cum uino potus.

DE OLEA.

CAPVT III.

OLEA ex cuius baccis trapeto pressis utilissimus olim liquor educitur: hortis seri potest, & maxime collinis: hunc honorem dedere Romani, & turmas equestres idibus sextilis, & in minoribus triumphis ouantes coronando. Athenae quoque ex oleagina fronde uictoribus coronas proposuere. Graecia uero in olympijs oleastro coronauit. locum ubi consita fuerint, oliuetum appellabimus. Optimum in sanitatis usu, ex immatueris oliuis expressum oleum est, quod & omphacinum, id est acerbum, dicunt. Excellitque in eo bonitate, quod nouum, odoratum, & in gustu nulla mordacitate est. Vtile & hoc conficiendis unguentis. Stomacho praeterea quod astringit accommodatum, gingiuarum tumores reprimat, dentes, si ore contineatur, confirmat, & sudores compefcit: quod uetustius, & pinguius, eodem medicinae utilius. Calefacit communiter omne oleum, aluum mollit perfrictionibus, bonam praeterea facit aluum, datur & contra letalia uenena. Sic ut continue bibatur, & uomitionibus reddatur. Purgat idem hemine unius pondere pari ptisane succo, aut aqua potum. Datur idem contra tormina utiliter in calida potione ruta in eo cyathorum sex pondere. Ventris lubricos pellit. Clystere idem funditur: praesertimque ileosis. Vetus maiore ui calefaciendi, discutiendi est: inungitur ad claritatem, eo etiam oculi. Haec à Dioscoride scripta sunt. Quod autem ex oleastro factum fuerit,

Oliui liquor.

Omphacinum
oleum.Clyster ex
oleo.

c

oleum

oleum maiore adstringendi vi in sanitatis usu secundum habet probationem & laudem.

DE CUPRESSO.

CAPVT IIII.

Plutoni sacra
cupressus.

Petronius.

Cupressi
vires.

CUPRESSVS natu morosa, Plutoni sacra habetur: & ideo funebri signo ad domos defunctorum illam posuere maiores. Petronius in satyris. Gaudet ferali circum tumultata cupresso. In hanc Cyparissus Siluani delitium mutatus dicitur in fabulis. odore non improbat quauis uolento, cariem & uetustatem non sentit. Nux autem eius (conum quam uocant) in aceto decocta, dentium tollit dolores. adstringit cupressus (inquit Diosco.) & refrigerat. bibuntur folia eius utiliter cum passo, & exigua myrrha, contra defillationes in uescam & urinae angustias. Bibuntur pari utilitate etiam tuse eiusdem arboris pilule, cum uino contra sanguinis excreationes, intestinorum tormina, fluores alui, in spiritus difficultate non nisi recta ceruice spirantes, & tussim: potest idem & earum decoctum. durities molliunt cum fico tusa, polypis in naribus medentur. Scabies pellunt ungues in aceto decoctae concisaeque additis lupinis, intestinorum ranices illite comescunt. Posunt idem & folia, glutinant uulnera etiam concisa & illita folia: sanguinem eadem sistunt, concisa, ex aceto capillos denigrant: illiniuntur etiam per se, & cum polenta sacris ignibus, ulceribus quae serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: cerato praeterea adnata stomachum imposita confirmant.

LIBER V.
DE IUNIPERO.
CAPVT V.

55

IUNIPERVS arbuscula in harenosis frequens: na-
scitur coma uirens perpetua. Vnde fit ut topiario In harenosis
locis nascitur
iuniperus.
operi impensius idonea habeatur: durat & eius materia
diutissime incorrupta, quippe quæ senectam curiosam
non sentit. Quod ostenditur ex templo Dianæ è Zazin Dianæ tēplū.
tho aduecta, anno ducētesimo ante excidium Troianū,
in quo, Plinio assēre, ex autoritate Bocchi, adhuc du-
rant trabes ex iunipero. Huic Carthaginensis Hannibal Hannibal.
indutus religione pepercit. Duplex iuniperus, ut Dio-
scorides scribit, maior altera, minor altera. Maiorem Dioscorides.
itidem sunt, qui agreslem cupressum uocēt. Acris utraq;
est, calefacit & extenuat: utraq; etiam urinam cit: incen-
se suffitu ambæ serpentes fugant, earum fructus alte-
rius ponticæ nucis, alterius fabe magnitudine conspici-
tur rotundus: in commanducando odoratus, & leniter
amarus, qui iuniperi bacca appellatur, mediocri calefa-
ciendi & adstringendi natura: qui stomacho etiam accō-
modatus sit: potusq; ad uitia pectoris, tussim, inflatiōes,
tormina, & uenenata faciat, urinam idem etiam trahit:
quapropter conuulsis, ruptis, & muliebrium locorum
strangulationibus confert. Folia illita potaq; & ea &
earum succus cum uino uiperarū morsibus succurrunt.
Cortex præterea crematus, & ex aqua munctus, lepras
pellit: cauenda tamen ligni ramenta, hausta enim leta-
lia sunt.

Veneri sacra
myrtus.

Plinius.

Dioscorides.

Vires myrti.

MYRTVS Veneris existimatur arbuscula: hinc myrtea diæta, quæ nunc Myrtia. Liuius, ad mur-
tia datæ sedes. Peregrina est, ut refert Plinius, primum
in Helpenoris tumulo, ut inquit, uisa: loco piperis
hac ueteres usos, ante piperis aduentum memorant: nam
odorem illius reddit: medicine utilior satiuæ nigra myr-
tus quàm candida, & in eo genere multo magis monta-
na. Semen tamen infirmius est. Adstringendi (inquit Dio-
scorides) uis & myrto & semini est. Daturq; semen uiri-
de, pariter & siccum in cibo, sanguinem expuentibus,
& contra uesicæ erosiones. Stomacho & ciendæ urine
accomodatus, phalangiorum morsibus, scorpionumq;
ictibus, idem in uino utile. Denigrat capillū seminis deco-
ctum: ulceribus in extremis membris illitum medetur.
Imponitur præterea oculorū inflammationibus, lenitq;
eas, procidentibus scæminarum locis, & sedi muliebribus
fluxionibus insidentibus medetur: fluentem capillum
cohibet. Folia ipsa concisa, & ex aqua illita humidis ul-
ceribus prosunt: prosunt & sacris ignibus, testium in-
flammationibus, condylomatis, & his quos à serpendo
herpetas dicunt: sudoresq; in cardiacis cohibent: pro-
sunt & in omnes corporis partes distilla-
tionibus cæliacisq; additis acerbo
oleo, exiguo uero rosaceo
aut uino.

LIBER VI.

DE ODORATISSIMIS FRV-
tibus & malis omnibus.

QVAB MALA POMA DICANTVR.

CAPVT I.

MALA poma dicuntur, quæ tenui cortice, Quæ tenui cor-
tice poma.
ut mandî etiâ possit, obducta esui sunt:
licet duriore inter ea sunt tantû grana-
ta. Infinita penè in malis est ludentis na-
turæ uarietas: tã multa eorû genera, tot
colorû differentias, tot figurarû discrimina, tã uarios sa-
porû odorûmq; sensus, et maturitatis tēpora in uno hoc
pomo sagax omniû artifex natura ostendit. Nam cōplu-
ra uidemus genera: granata, citrea, limonia, coctana: à
pomis pomona dea. Poma autem ipsa quòd potu indi-
geant, quòd uicem potus præbeant, seruantur per hye-
men loco frigido & sicco contabulato.

DE CITRO NARANTIIS & lymonibus.

CAPVT II.

CITREA mala odoratissima, ut scribit Oppius,
in Perside omni tēpore generantur: alia enim præ
carpuntur, alia interim maturescunt. Vne Martialis in
Xenijs. Aut corcyrei sunt hæc de frondibus horti, Aut
hæc massyli poma draconis erant. Interiecta uestibus ti-
neas arcere creduntur: inde uestis citrosa. De citreis autē
malis & medicis, quæ uulgo, ut quidā tradidere, narantia
uocantur, eadē serè dici possunt, quantû ad pomi naturā:
& magis mensæ priori cōueniūt: nam cū carnibus tostis

ut etiā oliuæ ponūtur, nisi fuerint melle cōdita. Medica
 Dioscorides. Persica, quæ à Romanis (inquit Diosco.) citria uocātur,
 oībus nota: semen habent pirorū seminibus simile, quod
 in uino potū uenenis aduersetur, & aluū deiciat. Citra
 corticis sunt calidi in primo, & aridi in fine secundi. Ca
 Vires citri. ro autē calida in primo, & humida in secūdo: caro diffi
 culter cōcoquitur, & pituitā grossā gignit: semē pestē
 arcet, mēstrua agit: ipsorū acidū flauā bilē plurimū deij-
 cit. Perhibent aliqui q̄ si nocte quippiā utatur, obliquos
 efficere oculos, cōtortamq; aciem uisus. De lymonio scri
 bit Galenus 7. simpliciiū. cap. 69. sic. Lymonium fructum
 ausserū existentē cum uino dant cyliacis, dyssentericis,
 & sanguinē spuentibus: iuuat autē & fluxū muliebrem.
 Hec Gale. Acetositas eius ad frigiditatē & humiditatē
 tendit cum quadā ariditate, seruorē, acuitatem & mali-
 tiam flauæ bilis reprimat: nocet tamē membris neruosis:
 quapropter cum saccharo sapientes comedunt.

DE GRANATIS siue punicis malis.

CAPVT III.

APYRINA mala dicūtur granata, siue punica
 quibus lignosus nucleus abest: sed candidior his
 natura, & blandiores acini, minusq; amari, & membra
 Seneca ad Lucilium. nis dissimili. Seneca ad Lucilium, Sic imperturbatus, sa
 piens dicitur quomodo apyrina dicuntur, nō quibus nul
 la duritia est granorū, sed quibus minor. Punica autem à
 regione nomen sibi uendicant. Flos balaustrum dicitur,
 & medicina idoneus: granis autē pressis, uinum educi-
 tur, quod Græci rhoiton nominarunt. Est boni succi ma
 lum

lum punicum, & stomacho accommodatum omne malū
 est (ut scribit Dioscorides) idem tamen non nutrit. Dioscorides.
 macho utiliora, quæ in punicorum genere dulcia sunt;
 in febribus tamen vitanda, quod stomacho calorem ali-
 quem afferunt & inflant. Quæ acida sunt, stomachi ar-
 doribus prosunt, maioresq; ad reprimendū vires habent,
 & ad ciendā urinan efficaciores: eadem ori ingrata, gu-
 stum astringunt. Vinosa mediis habent vires: acidorum
 acini in sole siccati, cū obsonijs concocti, in sperso ūe tri-
 torum pulvere, alium & in stomachū destillationes si-
 flunt: ijdem cœlesti aqua madentes, sanguinem expuen-
 tibus, utiliter bibuntur: quinetiam insidentibus contra
 intestinorum tormina, & sceminarum fluctiones pro-
 sunt. Vtilissimum præterea, quod expressum, ex punico-
 rum acinis fuerit, addito melle, contra oris, genitalium
 sedisq; ulcera, utile & contra digitorum pterygia, quæ
 pascendo serpunt, excrecentias, dolores aurium, & na-
 rium vitia: in quos usus præfertur omnibus, quod ex aci-
 dis expressum fuerit. Punicorum uero flores, quos Græci
 priuatim cytimos (nos balauſtia) uocant, & ipsi ad-
 stringendi, siccandi, reprimendiq; uim habentes, cruen-
 ta glutinant uulnera, omnibus quibus & mala accomo-
 dati. Decocto eorum mobiles utiliter colluuntur den-
 tes, & sanguine humentes gingiue. Ad continendos
 intestinorum ramices, ijdem cataplasmatibus utiliter ada-
 duntur. Ferunt quidam nullam oculorum lippitudinem
 sensurum eo anno hominem, qui quantumuis exiguis
 tres punice flores deuorauerit. Exprimitur hypocistidis
 modo ex floribus punicorum succus punici mali
Vires gra-
natorum.
Balauſtia.
Hypocistidis
succus.

cortices præterea, quos priuatim aliqui malicorium dicunt, eadē adstringēdi ui quam habent, cunctis quibus et flores accommodati sunt. Radicum punice decoctum, Lumbricos lato pellit potum, et cnecat.

DE MALIS CYDONIIS siue Cotoneis.

CAPVT IIII.

CYDONIA poma cotonea à Cydone oppido Crete, quod Samij, teste Herodoto, condidere, nomen mutuuntur. Plinius his proxima amplitudine mala quæ uocamus Cotonea, et Græci Cydonia ex Creta insula aduecta. Serenus. Aut quæ poma Cydon Creteis misit ab oris. Tria eorū genera sunt, ut refert Columella, quorū chrysomela incisuris distincta colore ad aurum inclinata, unde et nomen adepta. Strutea, quæ minora odoratius uibrant serotino prouentu. Mustea uero præcocia, quæ nunc Melimela, ut tradit Varro, à mellis ut opinor sapore. Martialis. Dulcibus aut certant, quæ melimela fauis. Neoterici nana mala ex arborum breuitate nuncupant. Nā Græci nanos breuis corporis homines uocant. Latini pumilos et pumiliones, qui nunc in delitijs principum, siunt, si haberint (ut Astrologi somniant) Horoscopus in quarto gradu scorpionis ut scribit Firmicus in octauo. Posui ipse in hortis meis insule Barbaræ apud Lugdunū huius pomi frequētes arbusculas, admiratus naturam, quod non solum gallinulas, caballulos, mulas, pumilas, et homunciones, sed etiam inter arbores nanorum genera produxerit. Hinc legimus Chamedaphnes, Chameplatanos, et quasdam alias breuitate spectabiles. Sunt præterea syluestria è struteis parua odoratissima

Plinius.

Serenus Samoniacus.

Genera tria

Cydoniorū.

Columella.

Martialis.

Astrologorum

somnia.

Iulius Firmicus.

ratissima in sepibus nascētia. Cydonia stiptica sunt, hinc dysenterie, & cœliacis, ut Dioscorides testatur, impen-
dio conferunt. Ad hoc condimentum fit in saccharo de-
coctis. probantur à Dioscoride, quæ uera Cotonea sunt, Dioscorides.
talia autem quæ parua, rotunda, odoratissimaq; erunt.
Quæ strutia uocant, grandiaq; sunt minus utilia. Viri-
des sicciq; arboris flores Cataplasmatibus utiles, ad ea quæ
adstringi oporteat, & oculorū inflāmationes. Bibuntur
ijdem cum uino cōtra sanguinis excreationes, alui fluo-
res, & mensium abundantiam. Quæ uero à sapore mel-
lis in malorū genere Melimela dicuntur, aluum molliūt,
uentris lumbricos pellunt, stomacho nocent, siticulosa
æstuosaq; sunt. Eadem à quibusdam facta à malis & dul-
cedine nomine Glycymela uocantur.

DE MALIS PERSICIS.

CAPVT V.

PERSICA dicta, quod è Perside fuerūt aduecta,
duracina præ cæteris in precio sunt, his corpus
ligno adheret, auelliq; nequit, cū in reliquis facile separe
tur. Plinius in x v. Sed Persicorum palma duracinis, na-
tionum habent cognomen Gallica, & Asiatica. Post Au-
tumnū maturescunt, æstate præcocia intra xxx. an-
nos reperta, & primo denarijs singulis uenundata, &
mox pomū innocuū expetitur ægris, preciiq; singulis
iam tricēni nōni fuere, nullius maiore. Est & nitidioris
corticis, quod nucipersicum uocant. Persica ut scribit
Dioscorides, stomacho accōmodata sunt matura, bonam
faciunt aluum, acerba aluū astringunt, siccata, maiores
adhuc in astringendo uires habent. Quinetiā succorum
decoctum

Plinius.

Quo tempore
maturescunt.

Nucipersicū.

Dioscorides.

decoctū in aluum & stomachū destillationes haustum
 sistit. Quæ uerò inquit Dioscorides, in hoc genere mino
 Armeniaca. ra sunt, & Armeniaca passim dicuntur. à Romanis uero
 præcoqua, prædictis stomacho magis accommodata. Deci
 piuntur profecto Medici nostri temporis, & quicūq; illis
 astipulatur, existimantes persicorum generi Armeniaca
 adscribenda. De quibus Plinius subtilissimus naturæ rerū
 indagator hæc scripsit. Necnon ab externa gēte Arme
 niaca, quæ sola & odore commendantur. Et paulo post.
 Nuper i Beticamalina appellari coeperūt malis insita,
 & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nu
 cleus amygdala, nec aliud pomū ingeniosius genitū est.
 Sciendū est Socratē in cōmentario de reptilibus & ser
 pētibz testari persēā, quā Rhodacineā dicūt (hac uoce
 autē Græci Persica nūc etiā appellāt) ex Acthiopia in
 Aegyptū translata fuisse. Et Rhodus Democriteus in cō
 mentario Persas ait letalē arborē habentes in Aegyptū
 misisse, credētes perituros ab ea multos, sed utilē cōtra
 rio euentu illis profuisse, protulisseq; suauissima poma,
 qualia nūc uidētur. Plura alia uidemus & maximē alia,
 tam apud Italos quā Gallos, pomorū genera, ut sunt,
 Apiana, Rubiginosa, Deciana, Septiana rotūda, petisia
 paruula, sed odoris eximij. Rosea omnibus nota, & pa
 radisea, quod in omnibus paradisis, id est hortis inferi
 debeat, si non primas saltem secundas partes inter mala
 sibi uēdicātia & odoris & saporis suauitate. Colligen
 da post æquinoctiū Autumnale, neq; ante xv lunam,
 neq; ante primā horam, & caducis à cæteris manu le
 ſis sciugatis sunt reponenda. nunc de malis satis. De
 prunis

Plinius naturæ
 rerum indaga
 tor.

Ex Acthiopia
 in Aegyptum
 Persicum.

Genera po
 morum.

Collectio po
 morum.

prunis nihil dicemus: sunt tamen multa uariaq; prunorum genera, quorum in primis laudatur tria, Damascena, Amygdalina, & Armeniaca, de quibus fecimus paulo ante mentionem. Apud Lugdunenses sunt alia odoratissima, ut Astenfia, Perdigona & Regia, de quibus alibi scripsimus de Cerasis, Ziziphis, Moris, Messilis, Sorbis, Piris, Caryotis, Vuis, Daelylis, Pineolis, de quibus scripsimus amplè in Rosa nostra Gallica, ad quam Lectorem mittendum consulo, si per ocium licet.

Genera prunorum.

LIBER VII.

DE CONDIMENTIS ET
Oleaginosi liquoribus.

DE MELLE.

CAPVT I.

MEL APES contrahunt succum dulcissimum, subtilissimum, ad multa condimenta optimum, medicaminaq; necessarium: corpora putrescere non finit, cum purgandi simul & conseruandi uim habeat, ut est apud Dionysiu Arcopagitam. unde Babylonij defunctorum cadauera in melle sepeliebāt, ut refert Herodotus. & Apicius cocit carnes, ut sine sale diu durent melle contegit: mala quoq; Pira, Pruria, Cerasa, ut diutule incorrupta habeatur, cū petiolis in melle seruanda præcipit. Est melli uis & natura, ut Dioscor. inquit, exterere, aperire, & humores in summū proritare. Idq; sordialis ulceribus utiliter infunditur, Decoctum idem

Dionysius
Gallorum
apostolus.

&

Vis & natura
mellis.

Et impositū solutas à cōtinuitate sua carnes et hiantes glutinat. Sanātur impetigines decocto cū liquido alumi ne melle inunctæ. Sanātur eodē et pedū clauī. cōtra incertos aurīū sonores doloresq; cū trito fossili sale tepidū instillatur. Pediculos et lēdes inūctū necat. purgat quæ claritati oculorū officiūt. Medetur et faucīū uitijis mel, tonsillis et anginis, in quem usum gargarizatur, et eo colluunt os. Idem urinā cit, Tussi et serpētum morsibus prodest. Valet et cōtra fungorū maleficia, et rabidi canis morsus. Bibendū, aut in Eclegmate deligendū datur. Crudum tamē omne mel inflat, aluū et tussim proritat: ob quā causam de spumato uti oportet. Primā habet mel Vernū bonitatis æstimationē, secundā Aestiuū, Hyemale, quia crassius ideo deterius ceragini faciendæ aptius. Mella primus ostēdit Aristæus Atheniēsis, ut Plinius auctor est. Ouidius, à Baccho mella reperta serūt. Itē, Liber et inuēti præmia mellis habet. Alij inuētiōnē Thessalīis, alij Melisso Crescorū antiquissimo Regi assignant.

Plinius.
Ouidius.

DE OLEO.

CAPVT II.

OLEVM ab olea, oliuum ab oliua nomē mutua-
tur, utrūq; frequēs apud poetas. Oleū et Trape-
tes primus Aristæus Atheniēsis inuenit. Palladi nonnulli
olearū, oleiq; educēdi inuentionē dederūt. Nam ante hu-
ius Dæ ortū erat hæc arbuscula cū alijs syluestribus im-
mixta, oliui usus aberat cū esset ignota. Hæc olei expri-
mēdi modū, ut scribit Diodorus. hinc Silius, Inuēto pri-
mā Lybiem persudit oliuo. Stomacho, quod adstringit,
accōmodatū est. Et ut Dioscorides scribit, Gingiuarū tu-
mores

Palladi sacra
olea.

mores reprimit, dentes siles, si ore contineatur, confir-
mat, & sudores compefcit: quò uetustius & pinguius eò
medicinæ utilius. Calefacit communiter omne oleum,
Aluum mollit perfrictionibus & gelicidiorũ noxis ad-
uerfatur, promptius & expeditius ad agendum corpus
reddit. Bonam præterea facit aluum, exulceratium me-
dicamentorum confufum illis maleficia & uires hebe-
tat. Datur & cõtra letalia uenena, fic ut continue biba-
tur. Datur idem contra tormina utiliter in calida potio-
ne ruta in eo decocta, Cyathorum sex pondere, uentris
lumbricos pellit.

Vis & natu-
ra olei.

DE OLEO Nucum Raphani & Rapæ.

CAPVT III.

ENVCIBVS iuglandibus fit oleũ quod Cary-
num nominat, alopetijs utile est, tarditatiq; aurũ
infusum. Caterũ sapore graui. Vnde apud Lotharingos
esculentis non miscetur, sed loco illius butyrũ comedũt:
apud Lugdunenses esculentis miscetur, ac cũ illo pisces
preparant, & etiam in lucernis funiculum nutrit arden-
tem, ueluti & quod è lini semine, Raporum, Raphaniq;
exprimitur. Ab oleo autẽ inter cetera fit olearia cella,
in qua habetur, & olearia taberna ubi uenale exhibe-
tur. Sunt & alia olea, ut oleum de Amygdalis, de Beet,
de Ciperis, de lilio, de quibus alibi dictum est.

Vis & pro-
prietas olei
nucum.

DE BUTYRO.

CAPVT IIII.

BUTYRVM natura oleosum ex lacte fit, &
ut plurimũ bubulo. Plinius, è lacte fit & butyrũ
barbararũ gentium laudatissimus cibus, & qui diuites à
plebe

plebe discernat: plurimū è Bubulo, & inde nomen: pin-
guissimū ex ouibus. nā, ut scribit Aristoteles tertio ani-
malū, Lacti inest pinguedo, quæ etiā cōcreta oleū pro-
pè trahit. Butyrū exiguu gustu sitim & famē sedat, ui-
res cōseruat. Prodest & Tussiculæ, uenenis aduersatur.

Dioscorides. Et ut Dioscorides scribit, probatissimū fit ex pinguis-
simo lacte butyrū, tale autē est ouillū. Fit & ex Caprino.
Butyrū aluum soluit copiosè potū, & contra uenena, si
desit oleū, infantium dentitiones adiuuat admixto melle,
in quem usum confricandæ eo gingiue sunt: prodest &
oris ulceribus in eadē ætate, quas aphthas dicūt. Infan-

Clyster. ditur Clystere contra intestinorū tormina butyrum, &
crassioris intestini, quod Colon dicunt, exulcerationem:
prodest & Aspidis morfibz impositū. Miscetur butyrū
utiliter his, quæ suppurationes adiuuāt, præcipueq; im-
Quibus cōue- ponitur neruorum, membranarum, cerebri, uesticæ, colli
nias Butyrū. uulneribus. replet idem, purgat & carne uestit: nouum
in obsonia pro oleo additur, & pro adipe in dulciaria.

DE AXUNGIA ET ADIPE.

CAPVT V.

Plinius.

AXUNGIA adeps porcini interior. Plinius.
Axungiam, inquit, etiā Græci appellauerunt in
uoluminibus suis. E sue quæ nō peperit, aptissime utun-
tur ad cutem mulieres axūgia. Nostri hodie ex ea tessel
latin concisa, & mox ad ignem in uase anco liquefacta
faciunt liquamen, quod appellant. id exemptū & in olla
testacea conditum usui toto serē anno est. Axungia autē
ex eo nomen est adepta, quōd ea præcipue maiores axi-
bus uehiculorum perungendis, ut nunc etiam Rustici ad
faciliorem

Vnde nomen
Axungia ade-
pta.

faciliorem circumactum rotarum, utebantur. Aruina intra uiscus & cutem dicitur pinguedo.

DE RESINIS OMNIBVS.

CAPVT VI.

MOLLIT Resina omnis, calefacit, desiccit collectiones, repurgat. Tussientibus & tabidis in Eclegmate per se, aut cū melle accommodata, pectoris uitia etiam purgans, urinam eadem cit, maturat, & aluum mollit, glutinandis palpebris utilis est. & contra lepras cum erugine, atramento sutorio & nigro inungitur. Valet (ut Diosco. scribit) cōtra saniem distillantē aures, & naturalium prurigines ex oleo & melle: miscetur eadem Emplastris, malagmatis & acopis. Quinetiam lateris doloribus succurrit per se inuncta & imposita. Nasctitur & liquida Resina ex arboribus picea & Teda que ex Tyrhenea & Gallia affertur. Eadem ex Colophone Asiae quondam afferebatur, unde & Colophonie nomen inuenit. Adfertur liquida & ex Gallatia que ad Alpes est, quam gentis sue uocabulo regionis eius incolae Lariceam dicunt. Egregie bonitatis cōtra diutinas tusses in Eclegmate & per se. Est enim quæ candida, quæ olei & quæ mellis colore sit, quælis Laricea siue Larigna est. Nasctitur & Cupressō liquida resina ad omnia eadem utilis. In siccae resinæ genere pinea etiā est & abiegna, necnon ex Teda picea. Eligito in omnibus his odoratissimam, pelluentem, nō adeo aridam, neq; humentem, friabilem, & cere similem. bonitate omnes uincunt, quæ ex picea & abiete destillarunt, odoratæ enim sunt & thuris similes.

Antecedit

Vires & natura resinæ.

Dioscorides.

Ex Gallatia affert Resina.

Resina Cupressi.

Antecedit resinas oēs alias terebinthina. Post hæc lentiscina est, quā mastichen nomināt: tum quæ ex picea destillauerit & abiegna. Post has numerantur quæ ex teda fluxit, & pinea. Quæ ex terebintho destillat resina, ex petrea quidem Arabia affertur. Nasitur tamē & in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica & Cycladibus insulis: quæ una bonitate alias uincit: magis translucida, candida, colore ad uitreū & cyaneū inclinato, odore terebinthi.

DE PICE LIQUIDA.

CAPVT VII.

Vires & natura
piceis liqui-
dæ.

LIQUIDA pix, ex pinguisima colligitur teda, & piceæ materia. Probatur (inquit Diosc.) splendore, leuore & puritate: facit contra letalia medicamenta: tabem quā pthisim dicunt, purulentas excreationes, tusim, suspiria, & quæ egre ex pectore excreantur, Cyathi pondere cū melle linctā. Inungitur præterea contra tonsillarū inflammationes anginasq; & cōtra purulentas aures cū rosaceo: cū trito autem sale, contra serpentum morsus. Pari cere eadē mista, scabros pellit ungues, impetiginesq; emendat, muliebriū locorū abscessus, & scidis durities discutit. Strumas erūpit cum farina hordeacea, & urina impubis pueri decocta. Cum melle purgat ulcera & explet: cū passā uua melleq; carbunculos, & putrescentia ulcera scarificat & disrūpit. Quinetiam thuris pollini, & cere mista profunda ulcera glutinat, & carne explet: utilis itidem contra pedum & sedis rimas inuncta.

HORTI GALLICI
FINIS.

ANALO

GIA MEDICINARVM INDARVM ET

Gallicarū, in qua Gallos in Gallia omnes medicinas
laxatius Gallis necessarias reperire docet, nec me-
dicaminibus egere peregrinis: Ad D. Iohannem
Galfredum illustrissimi Calabrū & Lo-
tharingorum Principis cōsiliarium, ac
Physicum clarissimum: Sympho-
riano Campegio Lotharin-
gorum Archiatro
autore.

OMMENTATIONES
in Arabum, Poenorum, Indo-
rum, Aegyptiorum, ac Mauri-
tanorum errata, praeclara tria
nostrae tempestatis excudere in-
genia: Nicolaus quidem Leoni-
cenus, Ioannes Manardus, in-

ter medicos nostri temporis clarissima ingenia. Ille pa-
tria Vincetinus Italus, hic Ferrariensis: uterq; medijsfi-
dius, si iudicium requiras meum, eruditè multa, & si do-
ctè, multa ingeniosè, tum de Latinorum, tum de Græco-
rum hausta fontibus in mediū protulere. Tertium Ruellius
Gallus, vir inter iuniores medicos clarissimus, ac Diosco-
ridis interpres primarius. Isti in hac medicina parte neq;
ipsis antiquis medicis sunt inferiores, medicinarum pur-
gantium notitiā nostris temporibus penè impossibilem

f

arbi

arbitrantur, quoniam prisca eorum nomina sunt nobis ignota. Apud enim Mesuen ac Serapionem quale esset Turbith, quale uero Scamonium non reperiunt Serapio & Mesues. Sic Dioscorides Rheon seu Rheubarbarum ac etiam Galenus & Paulus cum Oribasio odore carere docent: & re ipsa & experimento ualde odoratam comprobauimus, & manifestum ueritati præbet experimentum, adeo ut necessario alterum concedendum uideatur, uel falsa illos scripsisse, uel hanc non esse ueram Rheon. Sed iam Galsfede clarissime ad institutum redeamus, & quod pharmaca Gallie nostræ salubriora sint Indis, Aegyptijs, Asyrijs, Persis, Arabibus atq; Pœnis, etiam rationibus aliquot confirmare nitemur, hæc cum multa asseruari possent, tamen illa uel præcipua est, quod domibus nascuntur, & (ut Plinius inquit) optimus quisq; conat, quanquam pedibus has ignotas calcamus. Contra exotica quātis cum periculis aduehuntur, per maria uasata, ratibus atq; nauigijs, in quibus omnium instar ibi sunt tantum adulterata, antiquata, obsoleta, reiectitia nothaq;. Sunt enim infinita adulterata, quibus ea gens Barbarorum imponit nobis, nisi non uera sunt quæ multis retro seculis Plinius & Dioscorides de ijs prodiderunt. Deinde quod nec cognoscimus etiam, probata sint ne uel adulterata quæ eminus aduehuntur. Quod inde maxime patet. Quotus enim quisq; est nostratium, qui unquam crescere uidit turbith, scamonium, myrabolanos, rhama yindos, calamum odoratum, Deniq; omnia illa, quæ hodie præcipua in officinis habentur. Qui si mihi Mesuenum citabunt, qui huiusmodi suis notis pingant turbith album

album gummosum &c. Myrrham odoratam & aromaticam, de qua in sacris literis dicitur. In plateis sicut cyanomum & balsamū aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatē odoris. Cum tamen turbitum nostrum potius sit adulteratū non gummosum, & myrrha qua utimur sit inodorata, sed potius fetida, & mali & tetri odoris. Neminem nominatim perstringam, sed noui tamen apud Lugdunū, ac alios diuersarum prouinciarum pharmacopolas medicos ac cyrurgos qui cum rerum naturas & formas exactissime callere gloriarentur, ubi allatae fuerant, nihil cognouisse. Sunt qui marubium, abrotanum, Kalendulā, ac ceteras notissimas herbas ignorent. Experti autem medici est, non ex nomine tantum tenere herbam, uel quodlibet tandem simplex uerum etiā contredasse, uidisse, gustasse, olfecisseq; oportuit. Hinc enim est quo Diosco. non ex aliorum narratione, scripsisse se historiam suam iactat, sed omnia suis locis uidisse, tetigisseq; & tentasse postremo, quod est omnium maximum, magno redimuntur quae transmarina sunt. At nos Alexandri ciri, Caroli croesi non sumus. Et stulti fuerit, illic impensas facere in rebus longe petitis, ubi domi habeas, quod non solum minoris redimas interdum etiam gratis, uerum etiam quod naturae & temperamento cōueniat plus. Ad haec magna pars & omnis ordinis homines (ut quidam ex recentioribus scriptoribus inquit) exotica illa pharmaca abhorrent, & quo quisq; salutis suae studiosior est, immo quo quisq; sanior Incorruptiorq; uiuit, eo amplius nauseat ac detestatur, uidi ego ipse qui cum maximis aegritudinibus laboras-

sent pharmaca omnia deprecabatur. Vidi qui citius etiã
 perierunt quã pilulas aut electuarium uellent glutire.
 Quibus si succum alicuius herbe Gallicæ uel radicem
 ppinasses, nõ detrectassent. Quod dico notius est, quã
 ut demonstratione egeat, cum sint hodie eorum multa
 in Gallia hominum millia qui mecum sentiant. Et ut ma-
 xime donemus, acriores uires habere, quis enim inficia-
 tur: tamen suas cuiq; terræ herbas ad hominum naturas
 contemperauit deus: nec minus Agaricus noster Galli-
 cus, aut manna nostra Gallica operabuntur si probè ad-
 hibeantur, quã rheubarbarũ Indum, aut manna ex
 India uel Arabia allata. Hec est medicorum præ-
 stantissime de transmarinis pharmacis mea
 opinio. Vale uirorum doctissime tui

Campegij memor. Lugduni

ANNO M. D. XXXII.

ANALOGIA SIVE COMPARATIO

73

CASIAE FISTULAE AD MERCVR-

rij herbam, quam mercurialem
nostri uocant.

LINOZOSTIS siue parthenion à Mercurio inuētus est, ut scribit Plinius. Plinius.
Eam apud nos omnes mercurialem. Aluo quidem soluenda uel in febris decoquatur, quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquae ad dimidias, bibitur sale & melle admixto, necnon cum gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauerunt utraq; dandam cum malua decoctum. Thoracem purgat, bilem detrahit. haec Plinius Plinius.
lib. xxv. capite quinto. Sed postquam ad casiae fistulae & Mercurij herbae comparisonem deuentum est, ex pharmacijs ac medicinis, nullam comperiemus Mercuriali herbae in operando magis salubrem. Casia fistula calida est & humida infra omnem gradum, Mercurialis uero, ut Auerrhous scribit, calida & sicca in primo ordine, & datur inquit in principio febrium ante digestionem sicut casia fistula, purgat enim choleram & phlegma. In casia fistula, ut scribit Mesues, non est nocuum apprens, praeter quod nocet debilia habentibus uiscera & lubrica. Mercurialis, inquit Plinius, thoracem purgat, bilem detrahit, sed stomachum ledit quādoq;. Casia, inquit Mesues, est equalis declinans ad la-

Auerrhous.

Mesues.

f 3 tus cali

tus caliditatis, & est humida in primo ordine & lenitua, clarificatiua sanguinis, & sedatiua acuitatis eius, & cholere rubee. Mercurialis, ut scribit Paulus, ventrem subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et ut inquit Oribasius sôlia moliter cocta & comesta, stercora sufficenter depomunt, & maxime si cum uino temperentur.

Galenus. Et Galenus lib. septimo simplicium capite. de linozostis inquit. Linozistide utuntur omnes ad ventris purgationes, uerum enim uero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sane admodum eam esse digerentis ex-

Plinius. perietur esse facultatis. Plinius duplicem, masculum & femellam facit lib. xxv. ubi Hippocratem miris laudibus in mulierum usu predicasse, illis scribit.

AGARICI GALLICI ad rheubar-
barum Indum comparatio.

POST QVAM ad agarici & rheubarbari comparationem deuentum est, ex pharmacijs ac medicis nullas comperimus agarico & rheubarbaro ex calidis medicamentis in curandis egris laudabiliores ac meliores. Rheubarbarum inquit Mesues, calide complexionis est & aride in secundo ordine, agaricum uero, ut idem scribit, calidum in primo & aridum in secundo. Rheubarbari uero proprietas, ut idem Mesues scribit, est mundificare & confortare iecur & stomachum, clarificare sanguinem, auferre oppillationes & morbos quorum est oppillatio, sicut hydropisim, & ictericam, & crassiciem splenis, & febres oppillationum. Dosis portio eius infusi a drachmis duobus & semis, usq; ad decem, & potio contriti a drachma una ad quatuor. Agaricum ut scribit

Mesues.

ut scribit Galenus sexto simplicium cap. sexto, radix est
 arboris, & uirtus eius est dissolutiua & incisiva mate- Galenus sexto
simplicium.
 rierum crassarum, & propter hoc aperit oppillationes
 iecoris & renum, & curat mortuum regium, quem isle-
 riciam uocant, quæ ex oppillatione fit epatis. Et in lib.
 ad paternianum ita scribit, uires habet acriter relaxan- Galenus ad
Paternianum.
 tes, & uenenosis morsibus & potibus resistentes, sic &
 uetrem purgat, & phlegma, & choleram deponit. Ideo
 nec dolorem nec uomitum facit, hæc Galenus. Rhenbar-
 barum flauam bilem purgat, purgat & agaricum cho-
 leram ac pituitam. Recentiores medici non ad alios fere Recentiores
medici.
 usus nostro æuo accommodant rheubarbarum quàm uel
 ad bilis euacuationem, uel ad intestinorum difficultates,
 uel ad eos q. de sublimi aliquo loco ceciderunt. Quicquid
 tamen sit, non ambigenum eam prærogatiuam non ha-
 buisse apud antiquos inter cathartica quam nunc habet.
 Antiquos cum dico, Hippocratem, Galenum, Paulum ac Hippocrates
& Galenus.
 Oribasium, ac similes sectæ homines intelligo. Agaricum
 uero & apud antiquos ac recetiores authores, inter no-
 biliora cathartica semper prærogatiuam habuisse. Aga-
 ricum aluum unius alterius ue drachmæ pōdere (inquit
 Galenus) cū mulsæ aqua potum purgat, aduersatur præ-
 terea uenens drachmæ pōdere, in diluta uini potione da-
 tum, serpentum ictibus & morsibus pondere trium obo-
 lorum cum uino potum egregie succurrit, omnibus in
 uniuersam interioribus uitij accommodatum est pro ui-
 ribus & ætate summum datum, alijs cum aqua, alijs cū
 uino, alijs cum aceto mulso, alijs cum mulsæ aqua Rheu-
 barbarum uero, quia prius flauam bilem euacuat, nostri

medici in omni febre tertiana illud propinant. Sed quia calidi & sicci ut plurimum flaua bili ac tertiana febre corripuntur, ob id etiam reliquis minus ut tali maxime apti, ad purgantia medicamenta idonei erunt. Præterea si Galeno credimus lib. x. Methodi. cap. v. Inedia calidis & siccis corporibus maxime noxia est, his uero qui in calida & sicca æstate febre laborant, quæ scilicet exustione, aut labore inmodico, aut uigilijs, aut comprehēsis iā animi motibus sit cōtracta, nō tantū noxiū est Rheubarbarū, sed & planè perniciosum, cū calidū sit & siccū in secundo ordine, quippe uel in febres ardentes ex eo incidunt. A quibus nisi prius mors occupet, in heticas migrāt, atq; ab his in marasimum, uel protinus ardentibus præteritis. Porro cum curatio febris tertianæ, & omnium quoq; febrium putrescentium in hoc sita sit, ut humores noxijs febres faciētes euacuentur, & calor qui præter naturam inualuit expugnetur, calor autem in febre ex flaua bili causata multo humoribus noxijs maior sit, ideo in eiusdē

Galenus. medicatione (ut antea ex Galeni quoq; decreto diximus) Medicus magis ad contrariā qualitātē expugnandā animū uertat, quā ut quomodolibet euacuet. Quod nō ideo dixerim, quasi in uniuersum febriētes purgatorijs medicamentis non esse tentandos putem, quando eua-

Galenus. cuatio per eadē cōmodē facta (iuxta Galeni etiam sententiam) à ratione non sit aliena. Hoc unum autē monēo, ne iterū atq; iterum adhibeatur in febre pura tertiana ac arsiua Indicū Rheubarbarum, atq; hoc pacto

Galenus. ægrum ad mortē uel tabem usq; perducatur. Galenus enim manifestissime docet in febre tertiana id magis conari debere

bere medicū, ut cōtrarijs qualitibus febrem oppugnet, quā ut quomodolibet cum Rheubarbaro, Agarico, uel Aloë, aut Scamonia euacuet, quando euacuationes istæ subinde plus qualitate noceant, quā expurgando pro sint. Et id uoluit quoq; Cordubensis ille Auerrhous Lib. Auerrhous.
 v. 11. sui colliget. cap. x. 1. Sed nemo est qui ignoret quā omnes ferme nostri sæculi medici, Itali, Galli, Germani, ac Hispani id maxime conētur, ut in febribus arsiuis, ac intermittētibz, tertiana etiā sincera & exquisita ac causonica, nō semel, sed iterū atq; iterū purgātes, Rheubarbarū Indū propinēt. Quā uero erroneū, lib. tertio nostrarū Castigationū cap. 111. primū Platonis testimo Galenus.
Oribasius.
Celsus.
 nio, deinde Galeni ac Oribasij & Celsi, postremo ueterū medicorū testimonijs, ac ratione una, aut altera demon-
 strauimus. Ad quē lectorē mittimus, si per ocium licet.

SAMBUCI ET EBULI

ad Aloēm comparatio.

ALOE medicaminum est arefāciētium tertij ordinis, secundi principia obtinens in calore. Solutione educit choleram, & phlegma, ut scribit Mesues, & Mesues.
 mundificat caput & stomachum. In Sambuco & Ebulo, ut scribit Dioscorides, uis est refrigeratiua: siccant enim Dioscorides.
 & adstringunt, refrigerantq; & aquas ex corpore pellunt, purgant pituitam & bilem, & subeuntibus cutem aquas auxiliātur. Pro sunt & contra uiperarum morsus. Aloës, ut scribit Galenus, cōglutinat fistulas, & incarnat Galenus.
 ulcera, & confert apostematibus quæ fiunt in ore, naribus, & oculis. Sambucus uero & Ebulus foeminarum locos insidentibus molliunt & aperiunt, & quæ eis sunt Ebuli & Sambuci uirtus.

mala emendant, leniunt, oculorum inflammationes folia tenera & recentia cū polenta emplastri modo imposita. Aloës citat ac subducit aluum. Interea medicamina quæ dicuntur stercus cæstantia, esq; confirmans stomachū, Medicamen si ullum aliud ut scribit Mesues. Ebulus uero & Sambucus citant pariter & subducunt aluum, Et ut Dioscorides scribit, prosunt & canum morfibz, Eodem modo ut Aloës caucnosa glutinantur ulcera & podagricis opitulatur cum taurino Hircino uel adipe emplastri modo imposita, Et ut scribit Paulus tam potest quā etiam comest & hydropicorum aquam subducunt ambæ.

COMPARATIO Indorum Myrabolanorū ad filiculam herbā siue Polypodium & Cartamum.

Mesues. **H**ABENTVR Myrabolani apud Arabes, Mesues, Razem, & Auicennam quorum uirtus frigida in primo ordine. Arida uero in secundo, uirtus autem secunda oculos fortificat, & prohibet cursus humorum ad ipsos, & est proprietas purgare flauam bilem. Confortant stomachum & conferunt atrebili, & mundiificant uillos stomachi & exiccant eos, & sunt quinque species & appropinquant frigiditati cum caliditate temperata. Polypodium uero inquit Dioscorides bibitur ad purgandam pituitam & bilem, & ut Auerrhoi placet filicula temperata est, & si Auicenna calidam in secundo dicat. Est enim inquit Auerrhous temperata medicina & Auerrhous. secunda, & secundum Dioscoridem & Plinium bilem absolute & pituitam euacuat. Apud Mesuen educit chole ram nigram. Cartamus ut Auerrhous scribit nobilis est medicina. Inter omnes medicinas purgantes, pituitam, euacuat

euacuat enim phlegma absq; timore. Sed Galenus libro quinto salubrium presert Cartanum Aloë in soluendo Galenus.
 aluo senum per triduum adstricta. Dimittit uestigia inquit Mesues lenitatis in uisceribus. Et ut scribit Oribasius.
 sius Cartanum pituitam & flauam bilem purgat, non Oribasius.
 quidem fortiter. Serapio dicit Cartanum esse frigidum
 & aridum in prima mansione. Mesue uero ponit calidū Serapio.
 in primo, & siccum in secundo.

COMPARATIO TAMAR

rindorum & prunorum.

TAMARINDI Syluestris palme fructus a barbaris Arabibus & poenis existimantur quos officine Tamarindos nominant, & quidem a saporis acrimonia oxyphenicas argenti nature contra bilem flauā pollentis. Non inuenio à ueteribus Græcis qui de hoc genere quicquam prodiderit pharmacopole nostri eos adulterant cum prunis acerbis & hyemalibus, addentes cum eis acetum, & cum granis Casie fistule & illos in massam comprimentes, & sic iuniores medici, & inexpecti decipiuntur à Seplasiarijs & Pharmacopolis. Loeco Tamarindorum consulo accipere pruna hyemalia Gallica cum zuccharo aut melle albisimo condita ac seruata. Tamarindi inquit Mesues frigide sunt complexionis & sicce in secundo ordine, & sunt refrigeratiui & extinctiui & sedatiui acuitatum & inflammationū & ledunt stomachum. Pruna uero ut scribit idem Mesues dantur ad alterandum & ad soluendum. Dulcia sunt inter frigiditatem & caliditatem declinant tamen ad gradus frigiditatis, & sunt humida in secundo. Et omnia quidem

quidem sunt lauatiua, refrigeratiua, & lenitiua. Solutio ne educunt flauam bilem, & dantur, ut Tamarindi, in ægitudinibus cholericis, & nocent stomacho frigido ut Tamarindi, sed non adulterantur ut Tamarindi.

COMPARATIO SENE

Syriaci ad Genisiam Gallicam.

DE SENE nondum uidere potui quæ de illo scribuntur à Galeno, quamuis legerim apud Mesuen cap. proprio, autoritate Galeni, decoctionem eius cum iure gallorum soluere sine molestia in quantitate multa. Sed non mireris lector charissime cum de Manna ipse falsò Galenum alleget, ut amplè scripsimus libro nostrarum castigationum primo cap. xlii. Solutione inquit Mesues educit cum facilitate melancholiam & choleram adustam. Et mundificat cerebrum, cor, iecur, & splenem, & membra sensuum & pulmonem. De Genista Dioscorides, ita scribit Dioscorides. Genista florem luteum qualem uiolæ habent, quas Leucoia appellant. Siliquas phascolorum modo fert, in quibus semen ceu lentis est. Bibuntur flores semineque eius in mulsæ aqua pondere obolorum quinq; purgantque per superna egregiè ueratri modo sine periculo. Solum semen itidem per inferna purgat. Quinetiâ maceratis in aqua uirgis eius, mox tufis & expressis, contra anginas coxendicisque dolores succo illo cyathi pondere ieiunis potio auxiliantur. Quidam etiam mueria aut mari eas macerantes, Clystere expressum succum contra coxendicis dolores infundunt. Cruenta simul & intestinorum ramenta trahentem. Hæc Dioscorides. Galenus lib. vii. simplicium ita scribit capite de Sparto, id est Genista.

Genista. Sparti, quo & uites alligant, tum fructus, tum uirgarum succus, nō inslrenuē trahentis est facultatis.

DE MEDICINIS IN

quibus (ut uerbis Mesuē utar)
est uenenositas.

VERATRI SIVE ELLEBORI

ad Scamonium comparatio.

SCAMONII ac Veratri uires si quis conferre uoluerit, ea non solum malicia sua in humanam naturam corrumpendo primaria, sed etiam in brutorum animalium uires dirimendas inueniet fuisse paria. Minoris tamen est maliciæ Veratrum ScamONIO, ut scribit Galenus libro secundo de acutis morbis commento xii. Accidentia enim scamonijs sunt defectus cordis, aestuatio fortis & febris, sitis ualida, dyssenteria, dolor uentris, syncopis. Sed accidētia ueratri, ut scribit Razes, sunt tremor cordis, ardor lingue, eructatio, cum inflammatio-
ne, & tandem mors: Drachmæ enim duæ interimunt. Scamonium uero ultra duodecim grana occidit, ut scribit Mesues, & si Galenus & Oribasius dederint usq; ad drachmam unam, sed non est idem Scamonium apud Mesuen, & Galenum. Illud Mesuæ est Antiochenum, uel ex Corasfeni, & Scamonium Galeni ex Colophone. De Veratro & scamONIO ample scripsimus lib. i. Castigationū nostrarum. ac in Officina pharmacopolarum.

CATAPVTIÆ GALLICÆ AD

Turbith, qui multos conturbat, comparatio.

POSTQVAM ad Cataputiæ & Turbith comparationem deuentum est ex pharmacijs euacuantibus

bus nullam comperimus magis incertam ipso Turbith.
De ipso aliud scribit Serapio, & aliud Mesues. Turbith
secundum Mesuen ex genere est habentium lac, uerum
Serapionis turbith quod idem est cum tripolio Dioscori
dis radix est odorata. Cataputia Gallica calida est in ter
tio ordine, humida uero in primo. Turbith Mesue calidi
tatem habet ac ariditatem in tertio pariter ordine cale
faciendum, laxat turbith pituitam, & infert debilitatem
animi. Et Abemesuai teste debilitat stomachum, & abomi
nationem facit, & acquirit usus eius corporis ariditate
nauseam ac asituationem. Cataputia pariter pituita pur
gat, secundo bilem flauam, tertio atram, cataputia fru
ctus (inquit Galenus) abster suam & dyaforeticam habet
uirtutem, ita etiam & flos, sed quodam modo debiliorem:
triginta eius grana si bibantur & terantur, flauam bilem,
atque pituitam, ac aquosas humiditates purgant & uom
tum, & fluxum uentris faciunt, & laxant stomachum
forti attractione, prouocantque nauseam, ac uomitum.

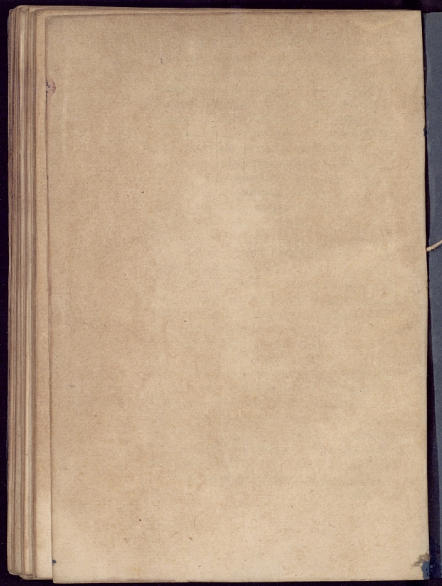
ESYLE GALICE AD COLO

cyntham, quam Coloquintidam Ara
bes uocant comparatio.

ESYLA est ex speciebus habentium lac, recens ma
la est, nigra permitiosa, nocet cordi, iocinori &
stomacho, & disrumpit uenas, & excoquat uiscera, dere
linquens inflammationes, faciens cadere in febres solutio
ne educit, Pituitam primo, secundo aquam citrinam, hu
moresque ex atra bili genitos. Colocynthida uero quam
aliqui caprinam, alij Alexandrinam, alij uero amarant
cucurbitam uocant. Ipsa pituita & bilem trahit, foetus
in utero

in utero enecat, ut Dioscorides scribit, uentriculo siue
stomacho inimica est. Et ut inquit Mesues nocet cordi,
stomacho, & iecori, & est conturbatiua subuersiua ui-
scerum, faciens operationes difficiles, aperiens orificia
uenarum apertione sanguinem fluere faciente, & exco-
riat uias urine, & quandoq; interficit, & si in ar-
bore nascatur sola erit perniciosa, &
uenenum perniciosum. Fugiant
igitur Christicole Esulam
fugiant & Colocyn-
tham tanquam
uenena.

F I N I S.

I
Lia

Univer
Dipartim